

תורה ודרכים

סימן ה

בסוגיא ד"ולדרוש להו דאונס שרי" ובענינא דיהרג ואל יעבור וקידוש השם

פרק א

שיטות רש"י ותוס' בדין קרקע עולם

א

שיטת תוס' בדין קרקע עולם ובחיובא דמסי"נ

דברי התוס' דבקרקע עולם אינה חייבת למסור עצמה דכ"ה ברצח דילפינן מיניה דאינו מחויב רק שלא להרוג בידים – דעת רש"י בגדר "מאי חזית" דל"ש היתרא דוחי היכא דבלא"ה תאבד נפש – לדעת התוס' ליכא בעצם חיוב למסור הנפש ולא אך משום היתרא דוחי – שני מהלכים בגדר הדבר חדא מחמת היתרא דאונס ולפי"ז הוא רק באנשים ולא במתורפאים ותו דבעצם ליכא חיוב ואף במתורפאים – נפ"מ לנידון האחרונים אי ב"נ מתרפא בשבע מצוות שלו – לפי"ז "מאי חזית" אינו אך דל"ש וחי אלא דהוא מחייב מסי"נ על לא תרצח – עפי"ז מבוארת ש"י התוס' דבקרקע עולם ליכא חיוב מסי"נ דהמחייב ד"מאי חזית" אינו אלא שלא לעשות מעשה – החילוק בין קרקע עולם לעבדה מעשה אינו במהות האיסור ולפיכך באונס להביא ערוה עליה חייבת ובבועל שהדביקוהו אינו חייב

א) ג' ב' משום דאיכא זנועות דמסרן נפשיהו לקטלא ואמ"ן לידי סכנה ולדרוש להו דאונס שרי, וכחצו תוס' (ד"ה ולדרוש): "וא"ת והא אמרינן וכו' על כל עבירות יעבור ואל יהרג חוץ מע"ז ג"ע וש"ד וכו' וי"ל דהכי פריך ולדרוש להו דאונס שרי לפי שהאשה היא קרקע עולם ולא עבדה מעשה כדמשני בפרק זן סורר ומורה (סנהדרין ע"ד ז', אהא דפריך התם והא אסתר פרהסיא הואי ומשני אצ"י) אסתר קרקע עולם הייתה (ופירש"י: "אינה עושה מעשה הוא עושה צה מעשה"), והא דלא פריך התם גילוי עריות הואי דפשיטא ליה דאיכא לשנויי קרקע עולם היא ואין לה למסור עצמה, אצל לענין חילול השם לא היה נראה לו שיועיל טעם דקרקע עולם ומשני קרקע עולם הייתה ואפילו חילול השם ליכא."

והנה כדנר הזה כתבו תוס' בסנהדרין ע"ד ז' (ד"ה

והא) והוסיפו זו דברים, וז"ל תוס' שם: "תימה דהו"ל לאקשו"י (כד פריך והא אסתר פרהסיא הואי) עריות הואי דרונא ונערה המאורסה לכו"ע יהרג ואל יעבור" [ולכאורה הו"ל להקשות הקושיא ציומר, דהנה רצא משני שם אהא לאסתר פרהסיא הואי דהנחת עצמן שאני, ופירש"י: "שאין העובד כוכבים ממכין להעבירו מיראתו אלא להנחת עצמו ממכין שאני ואין כאן חילול השם ליהרג על כך", והלא מחמת ג"ע ל"מ שינויא דרצא דהנחת עצמן שאני, דמדין ג"ע אין נפ"מ אי מכין האנס להעביר על דת או להנחת עצמן, שהרי יסוד הדין הוא מצד חומר העצירה דליכא צה היתרא דפיקו"ג, וא"כ אין נפ"מ אי מכין להנחת עצמן או להעביר על דת (וכן ס"ל לרוב הראשונים, מלכד הצעה"מ דס"ל דהנחת עצמן מהני גם בג"ע, ראה להלן פרק ג'), וא"כ מהא דג"ע אכתי קשיא]. ויעו"ש תוס' שחירנו "והא דלא פריך הכא והא אסתר עריות הואי דקים ליה דמהני טעמא דקרקע עולם לענין דלא מיחייבא למסור עצמה משום עריות, דהא מרונא ילפינן ורונא גופי' כי מיחייב למסור עצמו ה"מ קודם שיהרוג צידים אצל היכא דלא עבד מעשה כגון שמשליכין אותו על התינוק ומתמעך מסתברא שאין חייב למסור עצמו דמאי אמר אדרבה מאי חזית דדמא דחצראי סומקי טפי דילמא דמא דידי סומק טפי כיון דלא עבד מעשה, והא דקאמר אף נעה"מ תהרג ואל תעבור יהרג גרסינן ואצועל קאי דעבד מעשה אצל הנערה עצמה שהיא קרקע עולם אין חייבת למסור עצמה, ואי גרס תהרג יש לפרש דתהרג הנערה קודם שמעשה מעשה שחציה עליה את הערוה, אצל לענין חילול השם משום פרהסיא לא ס"ד דמהני טעמא דקרקע עולם, וכן נמי יש לפרש דההיא דריש פ' הצא על יצמתו דאמר רצא אין אונס לערוה שאין קישוי אלא לדעת דאם אומר לו שיהרגו או יניח שיציאוהו על הערוה ויודע שאם יציאוהו א"א שלא יתקשה לא מנינו למימר דלא עבד מעשה שהקישוי חשיב מעשה ואם היה כבר מקושה ועומד והעכו"ם הציאוהו על הערוה התם ודאי יש אונס ואין לו למסור עצמו" (כלומר שאם הי' קישוי אף שלא לדעת לא

הוי חשיב מעשה, וזהצילאוו על הערוה כיון דאין כאן "עצד מעשה" לא היה מחויב למסור עצמו, ועל כן אם הי' כבר מקושה ועומד בהיתר דהתקשה לאשמו, והעכו"ם הצילאוו על הערוה התם ודאי יש אונס ואין לו למסור עצמו) עכ"ד המוס' [וכן כתבו יסוד זה זכ"מ, יעוין יומא פ"צ א' ב' ד"ה מה, יצמות נ"ג ב' נ"ד א' ד"ה אין (ובכל מקום הצילאוו מהא דרוחא מלכד הכא בכמוצות שלא כתבו הך מילתא ויצואר להלן בס"ד), וברא"ש בסוגיין ויצמות וצנהדרין שם, וצמוס' הרא"ש בכל דוכתי הנ"ל. וכן הצילאוו ד"ן הראשונים בסוגיין וצנהדרין שם וצפסחים דף כ"ה וציומא דף פ"צ יעו"ש].

ג) וכבר נודע להעיר בזה, דהנה צהא דאמרין (סנהדרין ע"ד א' יומא פ"צ ב') דשפיות דמים סברא הוא דיהרג ואל יעצור ד"מאי חזית דמא דידך סומק טפי

דילמא דמא דההוא גברא סומק טפי", יעוין בדברי רש"י דציאר ביסוד הסברא ד"מאי חזית" דהיינו דמסקל היתרא דוחי בהם, שכיון שיסוד היתרא דוחי בהם הוא שלא יאצד נפש אחת מישראל מחמת חציבות נפשו של אדם מישראל, וע"כ בגוונא דבלא"ה תאצד נפש אחת מישראל ל"ש היתרא דוחי בהם, ואין מקום ויסוד כל עיקר לעצם ההיתר, יעוין ברש"י בסנהדרין וציומא שם וצפסחים כ"ה ב' (יעו"ש באריכות לשון רש"י צציאר הענין אך זה הוא עיקרו של דבר). * והיינו דשיטת רש"י דכל דינא דיעצור ואל יהרג צכה"ת יסודו מדין היתרא דפיקו"נ דעלמא דילפינן מוחי בהם, וכמו ההיתר לחלל שצט עצור אחר במקום פיקו"נ, וכאשר פתח רש"י דבריו צריש הסוגיא צנהדרין שם צמאי דאמרין צגמ': "כל עצירות צצמורה אם אומרין לאדם עצור ואל תהרג יעצור ואל יהרג", ופירש"י צזה"ל: "וחי בהם ולא שימות בהם", ולפיכך כד איכא סצרת "מאי

(*) הנה ז"ל רש"י בסנהדרין שם ד"ה סברא: "שלא תדחה נפש חבירו, דאיכא תרתי, אבוד נשמה ועבירה, מפני נפשו דליכא אלא חדא, אבוד נשמה והוא לא יעבור, דכי אמר רחמנא לעבור על המצות משום וחי בהם משום דיקרה בעיניו נשמה של ישראל, והכא גבי רוצח כיון דסוף סוף איכא איבוד נשמה למה יהא מותר לעבור מי יודע שנפשו חביבה ליוצרו יותר מנפש חבירו הלכך דבר המקום לא ניתן לדחות", וצ"ב באריכות לשון רש"י בתחילת דבריו במש"כ: "דאיכא תרתי אבוד נשמה ועבירה מפני נפשו דליכא אלא חדא אבוד נשמה והוא לא יעבור", חדא מה יש צורך בהסבר זה, דהא ביאר רש"י באר היטב דכיון שיסוד היתרא דוחי בהם הוא שלא יאבד נפש אחת מישראל מחמת חביבות נפשו של אדם מישראל, וע"כ בגוונא דבלא"ה תאבד נפש אחת מישראל ל"ש היתרא דוחי בהם, ואיסור הרציחה עומד במקומו בלא היתר, וכאשר הוסיף רש"י להסביר בד"ה מאי: "מאי חזית דמא דידך סומק טפי" ^{הערה}מי יודע שיהא דמך חביב ונאה ליוצרך יותר מדם חבייך, הלכך אין כאן לומר וחי בהם ולא שימות בהם, שלא התיר הכתוב אלא משום חביבות נפשם של ישראל להקדוש ברוך הוא, וכאן שיש אבוד נפש חבירו לא ניתן דבר המלך לדחות שצוה על הרציחה", וא"כ מה נוסף בהסבר זה דהויא תרתי לעומת חדא, ותו צ"ב דמאי "תרתי" הוא דאיכא הכא, והלא אין כאן אלא נידון אחד והוא איסור הרציחה. ואשר נראה בביאור לשון רש"י ד"ל דאתי ליישב את קושית הרמ"ך שהביא הכס"מ בפ"ה מהל' יסוה"ת ה"ה, במש"כ הרמב"ם שם: "וכן אם אמרו להם עכו"ם (לחבורת אנשים מישראל) תנו לנו אחד מכם ונהרגנו ואם לאו נהרג כולכם, יהרגו כולם ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל, ואם יחדוהו להם ואמרו תנו לנו פלוני או נהרג את כולכם, אם הי' מחויב מיתה וכו' יתנו אותו להם וכו' ואם אינו חייב מיתה יהרגו כולן ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל", והוא מירושלמי בתרומות פ"ח, והתם נחלקו ר"י ור"ל בדין יחדוהו, דלר"י מוסרין אותו אפילו אינו חייב מיתה ולר"ל דוקא בחייב מיתה, וכבר נחלקו בזה בתוספתא (תרומות פ"ז הכ"ג) דרבי יהודה ס"ל דביחדוהו מוסרין אותו ורבי שמעון ס"ל דאך בהיה מורד במלכות כשבע בן בכרי מוסרין אותו, ופסק הרמב"ם כר"ל (וראה בזה להלן בסמוך אמאי פסק הרמב"ם כר"ל). ובכס"מ הביא קושית הרמ"ך דהא כל הטעם שאין היתר של וחי בהם למסור נפש מישראל הוא משום הסברא של מאי חזית, אבל הכא הלא ל"ש מאי חזית, דאין הנידון מי הוא שיהרג אם הוא או האחר, שהרי ממ"נ יהרגו כולם, וא"כ מוטב שיהרג הוא עצמו ואל יהרגו כולם [נאף דאית ליה לאותו אחד חיי שעה שהרי אין הורגין את כולם מיד, וגם דאין ברור בהחלט דאמנם יוציאו זממם לפועל, מ"מ נקיט הרמ"ך דעכ"פ ליכא בכה"ג לסברת מאי חזית. וראה להלן בשם המאירי בזה], ועיי"ש בכס"מ שכתב בזה"ל: "ואני אומר שאין טענתו טענה וכו' דאיכא למימר דהתם שאני שיחדו לו וא"ל קטול לפלניא ומש"ה אי לאו טעמא דמאי חזית דמא דידך סומק טפי לא הוה אמרין דיהרג ואל יעבור והיינו דקתני סיפא יחדוהו להם (כלומר כשיטת רבי יוחנן דמוסרין בכל גוונא), אבל ברישא שלא יחדוהו שלא אמרו אלא תנו אחד מכם ונהרגו אותו בכל אחד מהם שירצו למסור אותו איכא למימר להו מאי חזיתו שתמסרו את זה תמסרו אחד מכם ותצילו את זה דמאי חזיתו דמא דהאיך סומק טפי דילמא דמא דהאי סומק טפי ועל פי טענה זו אי אפשר להם למסור שום אחד מהם, אבל אי קשיא על ר"ל (דאית ליה דאין מוסרין אותו אלא אם הוא חייב מיתה) קשיא דאמר שאע"פ שיחדוהו להם אם אינו חייב מיתה לא ימסרוהו דהא ליכא הכא סברא דמאי חזית דמא דידך סומק טפי שהרי הוא והם נהרגים אם לא ימסרוהו", ובאמת ד' הכס"מ צ"ב דאף בלא יחדוהו כיון דעל פי טענה זו אי אפשר להם למסור שום אחד מהם א"כ נמצא דסו"ס הנידון הוא אם יהרג אחד מהם בלבד או יהרגו כולם ושוב ליתא לסברא דמאי חזית, ושפיר איכא כלפי איסור הרציחה (ע"י שמוסר לעכו"ם נפש מישראל) היתרא דפיקו"נ, וכבר תמה בזה במנ"ח מ' רצ"ו (אות כ"ח בהוצ"ח. עיי"ש היטב דזו

נפש חזירו לא ניתן דבר המלך לדחות שוה על הרצחיה", ועד"ז כתב צפסחים כ"ה ז' ויומא פ"ז ז' יעו"ש. וכ"ה לישנא דר' ישמעאל דפליג אר"א וס"ל דזע"ז צלנעא יעבור ואל יהרג (סנהדרין שם וזע"ז כ"ז ז'): "א"ר ישמעאל

חזית" דליכא היתרא ד"וחי זהס", יהרג ואל יעבור, וכן כ' רש"י שם ד"ה מאי צקיום כל הציאור: "הלכך אין כאן לומר וחי זהס ולא שימות זהס שלא התיר הכתוב אלא משום חציבות נפשו של ישראל להקצ"ה וכאן שיש איבוד

כונת קושיתו). וי"ל דרש"י בא ליישב קושיא זו, והיינו דס"ל דסברת מאי חזית - שהיא דכיון שיסוד היתרא דוחי בהם הוא שלא יאבד נפש אחת מישראל מחמת חביבות נפשו של אדם מישראל, ע"כ בגוונא דבלא"ה תאבד נפש אחת מישראל ל"ש היתרא דוחי בהם - אינה אך דהא נמצא דאם יהרג לא נרויח כלל את התכלית של וחי בהם שהיא הצלת נפש אחת מישראל, אלא דהוא חלות דין בעצם איסור הרציחה, דכיון דאיסור זה הוא מפאת איבוד נפשו של אדם מישראל, הרי לא נתפס בו כלל היתרא דוחי בהם שיסודו חביבות נפש ישראל, וזהו שכתב רש"י "דאיכא תרתי אבוד נשמה ועבירה מפני נפשו דליכא אלא חדא אבוד נשמה והוא לא יעבור", ר"ל דעבירה כזו שיש בה איבוד נפש לא שייך שיחול בה היתר מחמת אבוד נשמתו של ישראל, ולפיכך אף בכה"ג דבסופו של דבר נרויח שפיר את התכלית של וחי בהם שהיא הצלת נפש אחת מישראל וכי הא דיתדוהו כנ"ל אכתי ליכא היתרא, וא"ש היטב דברי רש"י. שוב הראוני בספר תוספת יום הכיפורים יומא דף פ"ב דכתב לבאר בארוכה בישוב קושיית הרמ"ך, דאף בגוונא דהוא והם נהרגים מ"מ לא הותרה עבירה דשפיכות דמים להציל עצמן דמאי חזית עיי"ש, ולמש"כ הדברים מבוארים בדברי רש"י.

והנה יש להוסיף דלכאורה הדבר מוכרע ממקומו דאם נימא דבמקום דהוא והם נהרגים ליכא לסברת מאי חזית ושרי שפיר, ועד"ז הוא בגוונא דאנס דאונסים אותו להרוג אדם שאם לא יהרגהו הוא יהרג האנס גם לאותו אדם וגם אותו ונמצא שניהם נהרגים דשרי להורגו דליכא מאי חזית (כן נקט בתוספת יום הכיפורים שם דכ"ה לפי קושיית הכס"מ, אבל לפי המובא להלן מד' המאירי בסנהדרין אין בזה הכרח), ונמצא דמשכח"ל איסור רציחה דדינו יעבור ואל יהרג, וא"כ כיצד נילף בהיקש נעה"מ מרוצח והלא ברוצח גופא כל היכא דליכא מאי חזית שרי שפיר, וא"כ בנעה"מ דליכא מאי חזית יהא שרי, ומזה היה מוכרח דבכל גוונא איכא לסברת מאי חזית ולעולם לא משכח"ל איסור רציחה שיהא דינו יעבור ואל יהרג. אלא דאכתי תקשי דלכאורה כל המבואר הוא אך לדעת ר"ל אבל רבי יוחנן הלא בע"כ ס"ל דליכא הכא לטעמא דמאי חזית. אכן בדעת רבי יוחנן י"ל דהוא משום דדינו כרודף, והירושלמי ל"ל הא דאמרין בגמ' (סנהדרין ע"ב ב') גבי יצא ראשו אין נוגעים בו דאין העובר נידון כרודף דמשמא קא מרדפי לה, וטעמא דעובר הוא דאיני יודע מי רודף את מי. ובזה א"ש מה דהרמב"ם פסק כר"ל, וכבר תמיהו דאמאי פסק כר"ל והא קיי"ל כר"י במקום ר"ל (וכ"ה במאירי דהלכה כר"י וכ"ש בתלמוד שלו עיי"ש), דלהבבלי הא לא הויא כרודף, וכאשר כתבו כן בספר תורת זרעים תרומות פ"ח מ"ב ובזכרון שמואל למורנו הגר"ש זצללה"ה סימן פ"ג אות ל' (אכן צ"ע דהא נתלקו בזה ר"י ור"ש בתוספתא כנ"ל, ואף קיי"ל דר"י ור"ש הלכה כר"י, לדעת רוב הראשונים בעירובין דף מ"ו ע"ב, מ"מ נמצא דדברי הגמ' דמשמא קא מרדפי לה תליא בפלוגתא דתנאי וצ"ע). אכן יעוין רש"י סנהדרין דף ע"ב ע"ב ואין דוחין נפש מפני נפש: "ואם תאמר מעשה דשבע בן בכרי (שמואל ב, כ) הנה ראשו מושלך אליך דדחו נפש מפני נפש - וכונת רש"י בהא דקמקשי הכא הך קושיא אף שלא כאן במשנה זו נתחדשה ההלכה דאין דוחין נפש מפני נפש, דאי לאו הך מתני' י"ל שאותו שבע בן בכרי כרודף הוא נידון שעל ידו באה הסכנה לכולם כנ"ל, אבל הכא מבואר דהיכא דמשמא קא רדפו אף שהוא גורם הסכנה אינו נידון כרודף וא"כ ה"נ הוא בגדר זה דמשמא קא רדפו ואינו נידון כרודף - התם משום דאפילו לא מסרוהו לו היה נהרג בעיר כשיתפשנה יואב והן נהרגין עמו, אבל אם היה הוא ניצול אף על פי שהן נהרגין לא היו רשאין למסרו כדי להציל עצמן, אי נמי משום דמורד במלכות הוה, והכי מפרש לה בתוספתא", ובפשוטו שינויא קמא הוא כרבי יוחנן ושינויא בתרא הוא כריש לקיש, ובד' רש"י בע"כ צ"ל בטעמא דהאי שינויא שהיא שיטתו של רבי יוחנן דליכא הכא לסברת מאי חזית וא"כ צ"ע כנ"ל. וצ"ל דכיון רבסתמא ברוצח איכא סברת מאי חזית שפיר איכא למילף בהיקשא לנעה"מ כיון דאין משיבין על ההיקש. ועוד י"ל דיעוין במאירי סנהדרין דף ע"ב ע"ב גבי ההיא דיתדוהו שרי דקיי"ל כרבי יוחנן דכתב בזה"ל: "ולפי דרכך למדת במה שאמרו מאי חזית דדמא דידך וכו' דוקא כשאמר לו קטילנה לפלניא ואי לא קטילנא לך אבל אם אמר לו קטילנה לפלניא ואי לא קטילנא לדידיה ולדידך מותר לו להרגו ומ"מ יראה שלא הותר אלא למסרו לו שמא יקח ממנו כפר או יתחרט עליו אבל להרגו בידים לא", וביאר בזה מורינו הגר"ש זצללה"ה בזכרון שמואל סימן פ"ג אות כ"ט, דאך לענין להעמידו באותה סכנה שעומדים כולם שרי דאין כאן מאי חזית, אבל לענין להורגו בידים איכא מאי חזית שפיר, דהא אין הדבר מוחלט שיהרגנו וכדאסברה לה (ושמעתי להעיר דבמעשה דשבע בן בכרי הלא כתיב הנה ראשו מושלך אליך, וא"כ הרגוהו בידים וצ"ע), והנה בענין המסירה לעכו"ם להריגה יעוין במנ"ח מ' רצ"ו (אות כ"ח בהוצ"ח) דכ' דאי"ז אלא אביזריהו דרציחה דאינו אלא גרמא ולא מיקרי בידים, ונמצא דלגבי רציחה בידים לא משכח"ל דלא להוי סברת מאי חזית, וקרא הלא ברציחה בידים קמירי וכדכתיב כאשר יקום וגו' ושפיר מקשינן לנעה"מ.

והנה יעוין"ש בכס"מ וז"ל: דמ"ש דבשפי"ד סברא הוא אינו עיקר הטעם, דקבלה היתה בידם דשפיכו"ד יהרג ואל יעבור אלא שנתנו טעם מסברא להיכא דשייך, אבל אה"נ דאפילו היכא דל"ש האי טעמא הוי דינא הכי דיהרג ואל יעבור יעוין"ש, ומבואר

מנין שאם אמרו לו לאדם עבד עבדות כוכבים ואל תהרג מנין שיעבד ואל יהרג ת"ל וחי זהם ולא שימות זהם" [ועד"ז הוא לישנא דרבא בע"ז נ"ד א' (דס"ל כר' ישמעאל וכמש"כ תוס' לקמן י"ט א' ובע"ז ד"ה יכול, עיין שם) הכל (ופירש"י: בין אונס בין רצון) היו בכלל לא תעבדם וכשפרט לך הכתוב וחי זהם ולא שימות זהם ינא אונס, וראה להלן פרק זה ענף ד' בזה]. ולפי"ז לכאורה אין מקום לדברי התוס' במש"כ "דהיכא דלא עבד מעשה כגון שמשליכין אותו על הטינוק ומתמעך מסתברא דאין חייב למסור ענמו דמצי אמר אדרבה מאי חזית דמנא דחבראי סומקי טפי דילמא דמא ידי סומק טפי כיון דלא עבד מעשה", שהרי בע"כ יש כאן איסור רציחה (ובאמת כבר חמה בחידושי רבינו חיים הלוי פ"ה מהלכות יסוה"ת ה"א דהא ליכא כאן כלל איסור רציחה, ויעו"ש ש"כ דכונת התוס' דעכ"פ גם בגוונא דאיכא עבירה דרציחה מ"מ כל דלא עבד מעשה לא מייחייב למסור ענמו כיון דאמרינן מאי חזית איפכא, וראה להלן פרק זה אות כ"ה מה שנתבאר בזה), ובע"כ זקוקים אנו להיתרא דומי זהם, וכיון שיש כאן איבוד נפש, שוב אין לנו היתרא דומי זהם, ואף דלא עבד מעשה, וא"כ אין כאן מקום ליסוד ד' התוס', דמאי מהני דאיכא למימר דאדרבה נימא מאי חזית איפכא, הלא סו"ס

אין כאן היתר של "וחי זהם" נוכפי הנראה לזה נמכין בחידושי ר"ח הלוי שם במש"כ דלפי פירושו השני במאי חזית לא א"ש היסוד של קרקע עולם, וז"ל: "או דנימא דכיון דשקולין הם שניהם ממילא אינה נדחית (ר"ל העבירה דרציחה) בפני פקו"נ, ואין חילוק בין שוא"ת למעשה צידים לעולם אין זה דין דחיה, וממילא דהוי דינא דיהרג ואל יעבור בכל גווני, וגם דרציחה גופא אם היה שוא"ת, בגוונא דיש זה דין רציחה, ג"כ אמרינן כיון דשקולים הם ואין חזירו נדחה מפני פקוח נפש, ממילא יהרג ואל יעבור כיון דלא חלה דין דחיה דרציחה" עיי"ש, וכונתו לכאורה לסדרת רש"י, ואף שלא הזכיר מלשון רש"י, ובציאור הנד הראשון בד' חידושי ר"ח הלוי שם ראה להלן בס"ד]. ויעוין בספר אור גדול סימן א' - דף י' טור ד' ד"ה אמנס בגוף וכו' - שעמד בזה. ובאמת גם גבי נעה"מ יקשה מאוד להצין היסוד של קרקע עולם לפי"ז, שהרי אם כל הדין דיעבור ואל יהרג יסודו בהיתרא דפיקו"נ דומי זהם, וא"כ גדר הילפוטא דנעה"מ הוא דעבירה דג"ע אין זה היתרא דפיקו"נ, והוא דין בעלם העבירה מלד חומרת העבירה, והלא מלד עלם העבירה לא שאני העבירה דהצועל דעבד מעשה מן העבירה דהאשה דלא עבדה מעשה, דסו"ס לענין חומרת העבירה דא ודא אחת היא,

דהא דרציחה אינה נדחית מפני פקו"נ אינו רק מחמת הסברא דמאי חזית אלא שבאמת חומר העבירה דשפיכו"ד הוא הגורם, ודבר זה קבלה היא בידם, ואך דהוסיפו טעם לדבר להיכא דשייכא. ולכאורה האי קבלה היינו הללממ"ס, וצ"ע דאי הכי איך ילפינן בהיקשא לנעה"מ והלא אין למדים מהלכה (עיין רש"י שבת דף קל"ב ע"א ד"ה עקיבא: "ואין דנין קל וחומר מהלכה, דלא ניתנה תורה שבעל פה לידרש בשלש עשרה מדות") וצ"ע, וגם יעוין ברמב"ם בפ"ה מהל' יסוה"ת ה"ד: "והריגת נפש מישראל לרפאות נפש אחרת או להציל אדם מיד אנס דבר שהדעת נוטה לו הוא שאין מאבדין נפש מפני נפש", והרי שכתב לסברת מאי חזית, ומשמע דזו היא עיקרה של ההלכה, ולא דיסודו של דבר הוא מחמת קבלה שהיתה בידם, ואך דהוסיפו טעם לדבר. והנה נודע הסבר אחר בהך ענינא מד' שו"ת חמדת שלמה חאו"ח סי' ל"ח אותיות כ"ב-כ"ג (ובספר זכרון שמואל סימן ס"ה אות ט' הביא כן בשם מרן הגרש"ש דצוקללה"ה), דאחרי שלמדנו ג"ע מהיקשא דררצח דיהרג ואל יעבור, ובג"ע הלא הא דאינו נדחה מפני פיקו"נ הוא מחמת חומר העבירה (דהא ל"ש שם סברא דמאי חזית), הרי מעתה חוזרים אנו ולמדים רוצח מג"ע, דלא אך מחמת הסברא דמאי חזית יהרג ואל יעבור, אלא גם משום חומר העבירה דרציחה, דהוא גורם שלא יהי' האיסור נדחה מפני פיקו"נ, וע"כ גם בגוונא דליכא סברת מאי חזית וכההיא דיחדוהו להם כנ"ל, מ"מ ליכא היתרא דפיקו"נ מחמת חומר העבירה דאיסור רציחה יעו"ש. וכבר עמדו (בחידושי רבי ראובן יבמות סימן ל"ב אות א' ובספר זכרון שמואל סימן ס"ה אות כ"ט) דיש לדבר זה יסוד בד' הראשונים, דהנה בהא דא' בגמ' סוטה דף י' ע"ב "נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חבריו ברבים", והקשו תוס' (ד"ה נוח) אמאי לא חשיב ליה בהדי ג' עבירות שאין עומדים בפני פקוח נפש עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים ותירצו דהוא משום דעבירת הלבנת פנים אינה מפורשת בתורה ולא נקט אלא עבירות המפורשות. ויעוין בספר שערי תשובה שער שלישי אות קל"ט: "והנה אבק הרציחה - הלבנת פנים, כי פניו יחורו ונס מראה האודם, ודומה אל הרציחה. וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה (בבא מציעא נח, ב). והשנית, כי צער ההלבנה מר ממות, על כן אמרו רבותינו זכרונם לברכה (בבא מציעא נט, א): לעולם יפיל אדם עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבריו ברבים. ולא אמרו כן בשאר עבירות חמורות, אכן דימו אבק הרציחה אל הרציחה, וכמו שאמרו (סנהדרין ע"ד א') כי יהרג ולא ירצח, ודומה לזה אמרו שיפיל עצמו לכבשן האש ולא ילבין פני חבריו ברבים. ולמדו זה מענין תמר, שנאמר (בראשית לח, כה): היא מוצאת והיא שלחה אל חמיה וגו', הנה כי אף על פי שהוציאה לישרף, לא גלתה כי היתה הרה מיהודה, שלא להלבין פניו, ומבוארת שיטתו דהלבנת פנים נידונית כאבק ואביזריהו דרציחה, דומיא דימות ולא תספר עמו מאחורי הגדר משום דהוי אביזריהו דג"ע, והלא פשיטא דל"ש באיסור הלבנת פנים סברת מאי חזית, ומ"מ דיינינן ביה דינא דיהרג ואל יעבור, ובע"כ דהוא משום חומר איסור רציחה. אכן לשון הרמב"ם כנ"ל לא משמע כן אלא הוא אך משום סברא דמאי חזית, ובע"כ צ"ל כמשנ"ת.

וא"כ ל"ש לכאורה לומר שלגבי זה יהי נפ"מ בין מעשה בידים ללא עבדה מעשה וכ"ה מסביר (ראה עיקרה של הערה זו בחידושי רבי ראובן יצמות סימן ל"ג ובקונטרס צענין קידוש השם למורינו הגר"ש זללה"ה בספר זכרון שמואל סי' ס"ה ענף א' אות י'). וכנ"ל לכאורה זו היא צענ"ס כונת רבינו חיים הלוי שם, אלא שצדצריי ז"ל באו הדברים בסמימה ולא הזכיר דמילא בפלוגתא דרבנן וכללהלן בס"ד).

ג) אכן הביאור דצרי המוס', דאזלו בזה לשיטתייהו, דהנה בתוס' סנהדרין ע"ד ב' ד"ה בן הקשו בזה דנסתפקו בגמ' שם אי ב"ג מלווה על קדושת השם או דאינו מלווה על קדושת השם ואינו חייב למסור נפשו ורשאי לעבור ולא ליהרג - ויעו"ש דהספק הוא אף צע"ז - וז"ל "וא"ת והא וחי זהם בשראל כתיב ואפילו ישראל היה מחויב למסור עצמו אפילו צניעה אי לא דכתיב וחי זהם ויש לומר דדילמא לא אינטריק וחי זהם אלא כי היכי דלא נילף שאר מלוות מרוצח ונעה"מ דאפילו צניעה יהרג ואל יעבור לכ"ע" [וכונת תוס' במש"כ: "לכ"ע", היינו אף לרבי ישמעאל דס"ל כנ"ל דצ"ז צנעה יעבור ואל יהרג מקרא דוחי זהם ולא שימות זהם, וכמש"כ במהרש"א שם, והיינו דס"ל דמודה ה"ה דמודה צנעה"מ דהוקשמה לרומח, וראה להלן אות ט"ו]. ומבוארת שיטת התוס' דצענ"ס ליכא חיובא למסור נפשו ולא אף משום הימרא דפיקוח נפש. ויעוין לשון תוס' הרא"ש סנהדרין דף ע"ד ע"ב: "וי"ל דודאי מסבירא בלא קרא אינו מחויב למסור עצמו ולא אינטריקא וכו'", ומבואר דצרייהם דאחרי דכתיב וחי זהם, ושוב אין אנו למדים מרוצח ונעה"מ, מעשה הרי כ"ה "מסבירא" (וכלשון תוס' הרא"ש כנ"ל) דצענ"ס ליכא חיובא למסור עצמו.

ובגדר הדבר ישנן שני מהלכים (וכאשר הרחיבו בזה בחידושי רבי ראובן יצמות סימן ל"א אות א' ומורינו הגר"ש זללה"ה בספר זכרון שמואל סי' ס"ה ענף א'). הדרך הראשונה היא מש"כ בשו"ת חמדת שלמה (או"ח סי' ל"ח) עפ"י שיטת הרמב"ם (פ"ה מהל' יסוה"ת ה"ד) דאף היכא דיהרג ואל יעבור מ"מ אין צ"ד ממתין אותו ואינו לוקה דהו"ל אונס (וכ"כ תוס' יצמות נ"ג ב' ד"ה אין, עיי"ש בסוה"ד דף נ"ד ע"א, ובתוס' ע"ז נ"ד א' ד"ה הא, וכן ס"ל לכמה ראשונים צע"ז שם, ועוד), דעשיה מחמת כפי' ע"י איוס הריגה חשיב דהדבר נעשה באונס ולא ברצון, מאחר דהוא כפוי על עצם המעשה (ושאני ממחפאין בעצירה דחשיב דעושה הדבר בשעת מעשה ברצון וממוך התעוררות עצמית שלו, וכאשר פסק

הרמב"ם דצנרפא בשלש עצירות נהרג או לוקה יעו"ש צה"ו), ולפיכך מסביר אינו צריך למסור עצמו, כיון דדין אונס עליו. כלומר דינא דאונס רחמנא פטריה מהניא לא אף לענין פטור מן העונשין, אלא גם לענין הימרא דשרי אף לעבור במקום אונס וכפיה. וביותר משום דאונס ל"ח מעשה ידיה כלל (וכמו שהאריך שם צחמד"ש, ראה לעיל סימן ד' אות ד') ושפיר איכא הימרא ויהיינו דהך מילתא אינו אמור אף דיעצד כלפי חליות וחיונים אלא דמהניא אף להיות מותר לכתחילה וכנ"ל]. ויעו"ש שכתב דלפי"ז דצחמדפאין דכתב הרמב"ם דחייב כנ"ל באמת מסבירא ה"י חייב למסור עצמו, ולפי"ז כתב ליישב קושית התוס' דקרא ד"וחי זהם" צענין להחיר למחפאין יעו"ש (עיי"ש במחילת אות ט"ז). ועכ"פ כיון שכן הרי שפיר מיבע"ל אי ב"ג מלווה על קידוש השם, דאי אינו מלווה רשאי לעבור ואל יהרג אף דלית ליה הימרא דוחי זהם דאונסים אי"צ להימרא דוחי זהם, זו היא דרך אחת. אכן כבר עמד צחמד"ש כנ"ל דמתוס' לא נראה כן, דאי הכי למאי הוצרכו לומר דצענין ל"וחי זהם" כי היכי דלא נילף מרוצח ונעה"מ, והא שפיר צענין ל"וחי זהם" לענין מחפאין, אבל באונסים מסבירא אי"צ למסור עצמו (ואף דע"כ צענין להך מילתא דהא חיוני דר' ישמעאל קמייתי קרא דוחי זהם גם לענין אונסים, ותוס' הלא נחמו ליישב גם לר' ישמעאל, וכדכתבו דהו"מ למילף מרוצח ונעה"מ דיהרג ואל יעבור לכו"ע כנ"ל, מ"מ מלשונם נראה דכ"ה לכו"ע אף לר"א ורבנן דפליגי אר' ישמעאל. וכן רבא דקאמר צע"ז דף נ"ד "הכל היו בכלל לא תעבדם וכשפרט לך הכתוב וחי זהם ולא שימות זהם יאל אונס", והרי דקא מיימי מהא דוחי זהם לענין אונסים, וא"כ שפיר הוצרכו תוס' לבאר אליבא דרבא, מיהו רבא הלא קאי כוונתי דרבי ישמעאל וכמש"כ התוס' לקמן י"ט א' ד"ה דאמר, ומד' תוס' נראה דהוא לכו"ע כנ"ל), ומזה נראה דישנה דרך אחרת בהך ענינא.

והוא דצענ"ס חיוז המלוות אין מוטל על האדם שיהא חייב בהן עד כדי מסי"נ [וכשם דאשכחן צמ"ע דאינו חייב יותר מחומש, וכמש"כ הראב"ד הוצא בר"ן סוכה פ' לולב הגזול, ועד"ז הוא בחיוזי מלוות בכלל לענין מסי"נ, וכן כתבו הפוסקים בהל' תפילין (או"ח סימן כ"ז סעיף ה') דמי שיש לו מכה או מיחוש בראש שגילוי הראש יזיק לו פטור מלהניח תפילין ש"ר (אלא שיכול לסמוך על דעת הרשב"א שאין חליצה פוסלת צ"ר וצריך להניח על ראש מכוסה. ועיין בקובץ שעורים ח"צ סימן מ"ו בזה). וכן עיין להלן פרק זה אות י"א שיטת הש"ך דאף משום סכנת אבר שרי לעבור על לאו, והוא אף מחמת גדר זה ראה שם], ולכן מסביר אינו חייב למסור עצמו, וזהו שכתבו דלא צענין ל"וחי זהם" אלא כי היכי דלא נילף מרוצח

תלוי בנ"ל. וכ"ה מצואר צמנ"ח שם דיעוי"ש צאות ד' (צהו"ח) דלחצר דנקט כנ"ל, כתב דאף אי לא נימא כן, אלא דד' החוס' הם גם צמטרפאין, וממילא צ"נ רשאי אף להתרפאות בעצירה ידיה, מ"מ היינו דוקא הוא עצמו ולא אחר, וכן דוקא ודאי פיקו"נ ולא ספק כנ"ל עיי"ש.

ד) ובמציונו למדים דשיטת החוס' דמסבא ליכא חיוצא דמסי"ג, אם משום דצעטס ליכא חיוצא או משום דכיון דהמעשה הוא באונס איכא היתרא, ולא אף משום וחי בהם, וא"כ שוב אין לפרש דינא ד"מאי חזית" ע"ד הביאור בדברי רש"י דל"ש היתרא ד"וחי בהם", דהא אי"צ לדין "וחי בהם", אלא צע"כ דסברת "מאי חזית" היא מחייב מחודש של מסי"ג, כלומר שכן מחייבת הסבא שהחיוצ של "לא תרנח" הוא עד כדי מסי"ג, וחייב למסור נפשו על לאו ד"לא תרנח" (וכלשון הר"ן בסנהדרין שם: "שאינו צדין שילול עצמו צדמו של חצירו"), והיינו דו סבא שלא יוכל להשתמש בהיתרא לאונס ולומר אונס אני ויהא רשאי לעצור - והיינו דינא דאונס רחמנא פטריה לאו דינא בעלמא הוא דמעשה באונס וצכפיה לאו מעשה הוא, אלא שסוד הדין הוא דאיכא "טענת אונס", דיש לאונס דין טענה להפטר לאונס היה, ועיקר הפטור הוא מצד הגבא (וכמו שנמצא בס"ד צסימן ד'), אלא דלא זו כלצד שפטרה תורה את האונס מעונש אלא שאין נחשז כעצירה כלל, וגם י"ל דמחמת זכות "טענת אונס" דנה התורה כאילו לא הוא עשה את המעשה וכאילו נעשה מאליו - וע"ז מהניא סברת "מאי חזית" דאינו רשאי להשתמש בהיתרא לאונס רחמנא פטריה [ואף לענין דיעבד לגבי מימה איכא אכתי פטורא כיון דסו"ס אונס הוא, וכשיטת הרמב"ם דכל העצירות אין צי"ד ממימין ומלקין צעובר באונס], וכן לפי הדרך דצעטס ליכא חיוצא למסור עצמו, דכל העצירות ליכא מחייב למסי"ג, אצל צשפיכות דמים הסבא ד"מאי חזית" מחדשת מחייב של מסי"ג [ולכאורה זהו הלך הראשון צד' חידושי ר"ח הלוי שם וז"ל: דצאמת יש לפרש מאי דקאמר הגמ' הך סבא דמאי חזית וכו' דנימא דכיון דשקולין הם שניהם ע"כ ממילא הוי דינא

ונעה"מ, ולפי"ז גם לענין מתרפאין לאחר דכתיב קרא ד"וחי בהם" הדר דינא דהוא מסבא, דהלל הסבא היא אף צמתרפאין [אכן צחידושי רבי ראובן שם נקט דגם גדר זה לא שייכא צמתרפאין עיי"ש, והדברים צ"ב. ואפשר דהציאור הוא דצאנסים היינו דהסכנה היא מחמת שמירת המצוה, ע"כ אם חיוצו צכלליות שמירת המצוות אינו עד מסירת הנפש, דזה אינו צכלל חיוצו, הרי אינו חייב שלא לעצור צמקוס סכנה, כיון דצעטס שמירת המצוה עתה היא צסכנת הריגה, משא"כ צמתרפאין דהסכנה קיימת צצעטס, ואף דיש אפשרות הצלה על ידי העצירה, נמצא דלא מחמת שמירת המצוה הוא צסכנה ואף דאפשר לו להציל עצמו מן הסכנה ע"י מעשה העצירה, ע"כ אי"צ - כדי שלא רשאי להתרפאות בעצירה - שיהא חיוצו עד מסירת הנפש, אלא אף אם חיוצו אינו עד מסירת הנפש אכתי לא היה רשאי להתרפאות בעצירה, דלא מיקרי שהוא מוסר נפשו עצור שמירת המצוה אלא שהוא אף נמנע מלעשות פעולה להציל עצמו, ולכאורה ציאור זה קרוב להסברו של המנ"ח מ' רצ"ו אות ג' צהו"ח, ראה להלן בהוספה לאות י"ז].* וצוה נסתפקו צגמ' צצ"נ אי מצווה על קידוש השם.

ובשני מהלכים אלו תליא מה שדנו האחרונים אי צ"נ מצי לעצור על שצע מצוות שלו כדי להתרפאות וכגון צאצר מן החי, דלדרך הראשונה אסור לצ"נ להתרפאות בעצירה אצל לדרך השניה י"ל דשרי שפיר (אכן אי נימא דגם הדרך השניה אינה אלא צאנסים, א"כ גם לדרך זו אין צ"נ רשאי להתרפאות צצעטס מצוות שלו). ועוין צחידושי הגרעק"א צשו"ע יור"ד סי' ס"צ שנסתפק צזה, וצמנ"ח מ' רצ"ו (אות ג' צהו"ח) נקט דאסור (ומשום דסברת החוס' היא אף צאנסים, יעוי"ש הסברו), וצפרשת דרכים דרך האחרים ריש דרוש השני נקט דה"ה דמתרפאין, ומפורש שם צפר"ד דנקט צציאור החוס' דאין נפ"מ צין אונסים למתרפאין, וכן נקט החת"ס צשו"ת חיו"ד סוף סי' ע' (ועיי"ש צחמד"ש דכ' דכיון דהרמב"ם הביא היתרא דצ"נ רק לגבי אנסין ולא לגבי מתרפאין, משמע דלא שרי לצ"נ להתרפאות צאיסורים ידיה). וצפשוטו הוא

(* ואף דבעינן "וחי בהם" לענין להתיר לאחרים לעבור במקום פיקו"נ. וכן דינא דספק פיקו"נ הוא רק מחמת הילפותא ד"וחי בהם", שהרי מצד מה שאינו חייב למסור עצמו הרי בספק פיקו"נ פשיטא דל"ל היתרא דספיקא דאורייתא לחומרא, וכ"ה במג"ח מ' רצ"ו אות ג' בהוצ"ח. אלא דלכאורה יש לדון לפי הנודע, יעוין שע"י שער א' פ"ג ובקוה"ע סימן מ"ב אותיות ד-ר', דגדר הא דספיקא דאורייתא לחומרא אינו דמהיכ"ת להקל בספק אלא דהוא מעין איסור ודאי בספק לנהוג לחומרא, ועיין שו"ת רעק"א סימן כ"ה, וא"כ לפי הצד דאיכא סכנה נמצא דעל דין זה גופא ל"ל חיובא במקום סכנה, ע"כ אין לדון משום סד"א לחומרא (כן העירני ידי"ן הגרחי"ק שליט"א). אמנם חזינון ביבמות פ' א' וכדהוכיח בש"ש ש"א פ"ג, דבספק קטן איכא נמי הא דסד"א לחומרא, והרי דבספק לאו בר חיובא נמי אמרינן סד"א לחומרא וא"כ ה"ה הכא. אכן פשטיה דקרא קאי על המסוכן בעצמו וכדכתיב "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", ואיירי נמי בודאי פיקו"נ (ועכ"פ הכי משמע בסוגיא דיומא בדרשות התנאים בדינא דפיקו"נ דהוא אף במסוכן עצמו, ואף לודאי פיקו"נ, דהא פרכינן דאשכחן ודאי ספק מנין, ומשמע דאף לודאי בעינן ילפותא עיי"ש), ועל זה כתבו תוס' שפיר דבעינן ליה כי היכי דלא נילף מרוצח ונעה"מ.

לנריך להיות בשוא"ת ועל מעשה צידים יהרג ואל יעבור
עכ"ל, והוא מעין הציאור הזה דה"מאי חזית" מחדש חיוצ
של מס"ג, והיינו דמחמת הסברא דמאי חזית דין הוא
ד"שז ואל תעשה" ויהרג ואל יברוג. אכן אפשר שגם צד
זה הכונה היא להיתרא ד"וחי זהם", ורק דיש לפרש
דמעמידים את ה"וחי זהם" של הרוצח לעומת ה"וחי
זהם" של הנרצח, וכיון דשקולים הם ממילא שוא"ת עדיף.
אלא דל"ע לפי המבואר בחידושי רבינו חיים הלוי פ"א
מהלכות רוצח ה"ט דכל שנכלל בכלל וחי זהם ודוחה את
האיסורין שז' אינו נכלל בכלל הנידחין, אכן י"ל דדבריו שם
הם אך בשיטת הרמב"ם, והרמב"ם הלך ס"ל בצאמת כפי
הנל השני בדבריו כאן וכמו שציאר, וכן עולה כגדר זה
מלשונו של הר"ן בחידושיו בסנהדרין, דיעוי"ש בלשונו דדף
ע"ד ע"א ד"ה חוץ: "חוץ מע"ז וג"ע ושפיכו"ד לפי שאלו
העצירות הם חמורות מכולן אמרו חכמים יהרג ואל יעבור,
ע"ז טעמו מבואר שלא יכפור בהקצ"ה, ושפיכות דמים
ג"כ שלא ילך נפשו בדמו של חצירו, ג"ע וכו', ובאלו השלש
מלות דאמרינן יהרג ואל יעבור מפני חומר שבהן וכו',
ומבואר בעליל דאין זו רק סברא דלא שייכא היתרא ד"וחי
זהם" כה"ג וכאשר ציאר רש"י, אלא שהוא כך ביסוד
העצירה דשפיכו"ד, דהסברא מחייבת שלא יהיה כאן
היתרא, ואדרבה שיהיה מחויב למסור נפשו, שאינו דין
שילך נפשו בדמו של חצירו, וזהו חומר בעצם העצירה של
לא תרצח. נמצינו דזו היא שי' תוס', ד"מאי חזית" הוא
מחייב מיוחד דיהי' חיוצ מס"ג על לאו דלא תרצח.

ובזה א"ש קצת לשון תוס' במש"כ: "כי היכי דלא נילף
מרוצח ונעה"מ", דראיתי בחמד"ש (שם אות כ"ב)
דכתב להעיר דהיאך נילף מרוצח, והלא צרופה לא שייך
להחיר משום פיקו"ג ד"מאי חזית", וכוננו ז"ל דצרוצח לאו
דליכא היתרא דוחי זהם, אלא דלא שייכא היתרא
דוחי זהם, וא"כ איך היינו למדים לכה"ת, ויעוי"ש שם
(וכנ"ל בהוספה לאות ב') דאחרי שלמדנו נעה"מ מרוצח
חוזרים ולמדים רוצח מנעה"מ דיהרג ואל יעבור גם מחמת
חומרת העצירה דרציחה עיי"ש. וקצ"ע דא"כ הול"ל
"מנעה"מ ורוצח" כיון דרוצח גופא יליף מנעה"מ. אכן
למבואר א"ש שהרי בע"כ לשי' תוס' הסברא דמאי חזית לא
באה אך לסלק היתרא דפיקו"ג רק לחדש חיוצ של מס"ג,
וא"כ סו"ס הלך נמצא דצלאו דלא תרצח יש מחייב של
מס"ג, וממילא אף דאי לא נעה"מ א"א הי' ללמוד מרוצח
דשאני רוצח דאיכא סברא, אבל אחר שילפינן מרוצח לנעה"מ
שז' י"ל דחזין דהוא דין בעצם העצירה דאיכא חיוצא
דמס"ג וממילא יש ללמוד גם מרוצח לכה"ת דחיוצי המורה
מחייבים מס"ג [אכן צ"ג דליתא ביה לילפותא מנעה"מ
שז' ל"ש ללמוד מרוצח וא"ש, וראה להלן אות י"ד]. וזהו

דגלי רחמנא בקרא ד"וחי זהם" דדוקא צרופה איכא חיוצא
דמס"ג מחמת הסברא ד"מאי חזית" הגורמת להטיל חיוצ
מס"ג על הלאו דלא תרצח, וכן בנעה"מ וכל העריות מנל
חומרת עריות, אבל לא בשאר עצירות, וא"ש היטב לשון
תוס'.

ראת עיקר הדבר הזה שישנם שני מהלכים בסברא
ד"מאי חזית", דרכו של רש"י ודרכם של תוס',
חזין בדברי תלמיד רבינו יונה בע"ז דף כ"ת, דאנהרינהו
מו"ר הגר"ג זללה"ה לעיינין (ונראה קצת כפי המהלך
השני בשי' תוס' תוס' דבעצם ליכא חיוצא עד מס"ג
וכדלהלן), דיעוין בלשונו שציאר סברת "מאי חזית"
בזה"ל: "דילמא דמא דחברך סומק טפי, פירוש וכיון
שדמו יותר אדום יחיה יותר ויקיים מצוות ויעשה רצונו
של הקצ"ה יותר ע"י החיים, וא"ת כיון שהדבר ספק
יהרג אותו ואל יהרג הוא י"ל שוא"ת שאני שהאדם יש לו
למנוע מלעשות שום עצירה צידים, ורש"י ז"ל פירש
שהטעם הוא שאין לו להרגו, ואע"פ שיש בדבר ספק, לפי
שעיקר האמונה היה שעל כל המצוות כולן יהרג ואל
יעבור, אלא שהמורה הקפידה עליו ואמרה וחי זהם
ודרשינן וחי זהם ולא שימות בזה, ומכאן אמרו חכמים
שעל כל העצירות שצמורה יש לו לעבור ואל יהרג כדי
שיחיה, חוץ מע"ז ג"ע וש"ד, ועכשיו כיון שאומרים לו
הרוג חברך אין כאן וחי זהם שהרי המת לפנינו, א"כ
נחזור לעיקר האמונה שעל כל המצוות יש לו ליהרג ואל
יעבור" עכ"ל, חזין להדיא שהעמיד שתי דרכים, והנה
הדרך השניה היא דרכו של רש"י, דסברת מאי חזית
מסלקת טעמא ד"וחי זהם" דהא המת לפנינו, ובה"ל
להקשות שיש כאן ספק שמא הוא יחיה יותר, דסו"ס אין
כאן "וחי זהם", וכל הסברא של מאי חזית היא להשמיע
הך מילתא, וממילא ל"ש להעמיד כאן ספק. ויסוד דרך זו
של רש"י הוא "לפי שעיקר האמונה היה", ר"ל מנל
עיקר חיוצ המצוות, "שעל כל המצוות כולן יהרג ואל
יעבור" דרמיא חיוצא דמס"ג, ורק דיש היתר בפ"ע של
"וחי זהם", וסברת "מאי חזית" מסלקת היתרא ד"וחי
זהם". ומה נלמד דהדרך הראשונה בדברי תלמיד רבינו
יונה אינה כן, והיינו דבצאמת "עיקר האמונה" ומעיקר
חיוצ המצוות דלא רמיא דינא וחיוצא דיהרג ואל יעבור,
וליכא בעצם חיוצ מס"ג (ומלשונו נראה קצת דלאו מדין
אונס קאחינן עלה, אלא שבעצם ליכא חיוצ מס"ג וכנ"ל,
אך אי"ז מוכרח), וגדר סברת "מאי חזית" הוא שזה
עצמו מחייב מחודש של מס"ג דמהיכ"ת תחיה אתה
ותמית את חצירך, ומנל ה"מחייב" הזה שייך שפיר שיהי'
ספק בדבר שמא צאמת הוא יחיה יותר מחצירו וממילא
אין כאן מחייב של מס"ג, וע"ז כתב דעכ"פ כך הדין הוא

שוא"ת (ודוק היטב בדברי תלמיד רבינו יונה שהוא ממסר
כשמי הדרכים שכתב בחידושי ר"ת הלוי כנ"ל).

ה) ומעתה מבוארת ש' המוס', דקרקע עולם אינה
מחויבת למסור ענמה משום עריות, דכן הוא
ברוח דלא מחייב למסור ענמו אלא שלא יהרגו צידים אצל
היכא דלא עבד מעשה כגון שמשליכין אותו על המינוק
ומחממין אין חיוב למסור ענמו דמאי אמר אדרבה מאי
חזית דדמא דחבראי סומק טפי דילמא דמא ידי סומק
טפי כיון דלא עבד מעשה, והיינו דהמחייב המחודש של
"מאי חזית" אינו מחייב אלא שלא לעשות מעשה להרוג את
חבירו, אצל אין ה"מאי חזית" מחייב לעשות מעשה להציל
את חבירו כדי שלא יהרג חבירו ויהרג הוא, דאדרבה "מאי
חזית דדמא דחבראי" סומק טפי דילמא דמא ידי סומק
טפי, דאינו חייב להציל חבירו בנפשו דחייך קודמין
(וכמש"כ הרא"ש בסוגיין וביצמות דף נ"ד עיי"ש). וכ"ה
עולה מדברי הר"ן שם בדבריו גבי הא דקרקע עולם וז"ל:
אצל בתוס' ז"ל מפרשים דעיקר קושיא לימא דמקשה ודאי
ידע דאפי' ישראל האונס אשת ישראל אין לה למסור ענמה
למיתה דמהיכא ילפינן לג"ע שיהרג ואל יעבור מרוצח
ורוצח גופא הוי סברא דאמרין מאי חזית וכו' שהכונה זו
שאינו צדין שינצל ענמו בדמו של חבירו וכן נמי י"ל שאין
סברא שימסור ענמו למיתה כדי שיציל את חבירו מן
המיתה כגון וכו' עכ"ל, ומבואר מדבריו הך מילתא דמאחר
דסברת "מאי חזית" בזה בתורת "מחייב" למסור נפשו,
משום שאינו צדין שינצל ענמו בדמו של חבירו וכנ"ל,
ולפיכך שפיר דקרקע עולם הוא איפכא. והיינו דאף דיש

במניח ענמו שישליכוהו על המינוק משום איסור רציחה
(וכדיבואר להלן בזה בלשון כ"ה), מ"מ כיון דליכא בכה"ג
המחייב דמסי"נ דהא ליכא לסברת מאי חזית ממילא הדר
דינא דאיכא היתרא דאונס או דבעצם ליכא חיובא למסור
ענמו. ומה נלמד דגם בנעה"מ דילפינן דנתחדש מחייב של
מסי"נ, דיש חיוב מסי"נ מחמת חומר העצירה של נעה"מ
וג"ע, הרי המחייב הזה אינו מחייב אלא שלא לעשות מעשה
לעבור אצל לא לעשות פעולה שלא לעבור. ואה"נ דמה
שנוגע להיתרא ד"וחי בהם", שזה ג"כ נלמד מרוצח דליכא
היתרא דפיקו"נ בג"ע (ע"ד דליכא היתרא דפיקו"נ ברובא
עפ"י ביאורו של רש"י בסברת מאי חזית), הרי בזה אין
נפ"מ בין עבדה מעשה לקרקע עולם, חדא דברוח גופא
אין נפ"מ, ותו דל"ש חילוק בזה שהרי הא דליכא היתרא
דפיקו"נ הלא זה הוא מחמת חומר העצירה, דבאיסורא
דג"ע החמירה תורה שאין שם היתר של פיקו"נ, ומבחינת
חומר העצירה אין נפ"מ בין עבדה מעשה לקרקע עולם,
אצל לענין חיובא דמסי"נ שפיר הוא דחילוק עבדה מעשה
מקרקע עולם, דקרקע עולם ליכא חיובא דמסי"נ, והדרינן
לעיקר דינא דליכא בעצם חיובא דמסי"נ (אם משום דאין
חיובו עד כדי מסי"נ כפה"נ בתוס' וכדמוכח דפר"ד כנ"ל,
או כדרכו של החמ"ד ש' דאיכא היתרא דאונס). ובאמת כן
הוא מוכח דחילוק זה בין קרקע עולם לעבדה מעשה אינו
חילוק במהות האיסור, כלומר דבעבדה מעשה יש שינוי
בעצם מהות העצירה מאשר לא עבדה מעשה, דהא חזינן
בתוס' בסנהדרין שם וביצמות דף נ"ד ויומא דף פ"ב
דבגוונא דאונסים אותה להביא את הערוה עליה לריכה
למסור נפשה, ואף שמבחינת העצירה אין כאן שום נפ"מ

(*) והנה הובאו לעיל (בהוספה לאות ב') ד' הכס"מ בפ"ה מהל' יסוה"ת מש"כ לחלק בין יחדוהו ללא יחדוהו, ונזכר מה דיש
לתמוה בדבריו, וראיתי בזכרון שמואל סימן פ"ג אות כ"ז דכ' ליישב עפ"י"מ ד"ל דבלא יחדוהו הוי בגדר מתרפאין דאין כופין
אותן על הריגה זו של זה הנהרג, דאפשר להרוג אחר, ונמצא דהם מצילין עצמם מן הסכנה ע"י הריגת זה, משא"כ ביחדוהו דהוי
בגדר אנשים, שהרי כופין אותן על הריגתו של זה, ועיי"ש דמיייתי להך מילתא דבלא יחדוהו הוי בגדר מתרפאין, מד' הריטב"א
בפסחים דף כ"ה ע"א בביאור דברי הירושלמי בהא דלא יחדוהו אסור וז"ל: "פ"י דכיון שאינם מיחדין להם איש ידוע כשבוררין
אותו מדעתם נמצא באין לפדות עצמן בישראל אחר ומתרפאין בשפיכות דמים ואין דוחין נפש מפני נפש", ולפי"ז י"ל דאף
דליכא מאי חזית, מיהו להתרפאות ליכא היתרא ברוצח אף בלא מאי חזית, דאינו רשאי לרפאות עצמו אף באבר של חבירו כ"ש
בחיי"ו עיי"ש, והנה בלשון הכס"מ אין הדברים עולים יפה. אכן את עצם החילוק בין יחדוהו ללא יחדוהו - שהיא שיטת רבי יוחנן
- אפשר לבאר היטב באופן זה, והיינו על פי הנ"ל דבלא יחדוהו הוי בגדר מתרפאין וביחדוהו הוי בגדר אנשים. דהנה תרתי איכא
בהך דמאי חזית, חדא דמסלק היתרא ד"וחי בהם", ותו - דהא שרי אף בלא "וחי בהם" - דהוא מחייב בפ"ע של מסי"נ, והלא לא
בעינן למחייב זה - עכ"פ לפי הביאור דהוא משום היתרא דאונס - אלא באנסין אבל לא במתרפאין, וא"כ הלא א"ש דבלא יחדוהו
דהוא בגדר מתרפאין שפיר איכא לסברת מאי חזית, וכמשנ"ת שם (בהוספה לאות ב') דאף דנרויח שפיר את התכלית של וחי בהם
שהיא הצלת נפש אחת מישראל, מ"מ כיון דאיסור זה הוא מפאת איבוד נפשו של אדם מישראל, הרי לא נתפס בו כלל היתרא
דוחי בהם שיסודו חביבות נפש ישראל, אבל ביחדוהו דהוי בגדר אנשים הרי בעינן לסברת מאי חזית בתורת מחייב מחודש של
מסי"נ, וכלפי זה שפיר י"ל דכיון דבלא"ה לא ינצל חבירו שוב אין כאן המחייב של מסירות נפש, שעיקרו משום "שאינו בדין
שינצל עצמו בדמו של חבירו" (וכלשון הר"ן). שהרי איכא בעצם היתרא דאנסים ואך דהצלת חבירו הויא סיבה בפ"ע המחודשת
חיוב מסי"נ והפקעת ההיתר דאונס, אבל כיון דאין כאן הצלת חבירו דממ"נ יהרג, וכל הנידון הוא עצם העבירה דשפיכו"ד, ע"כ
שפיר איכא היתרא דאונס ושריא למסור וא"ש. אכז גם הסבר זה אינו מתפרש בלשון הלח"מ.

דמסייג וליימ אלא בדינא דקידוש השם – תוס'
בכ"מ יסדו הא דקריי' מרוצח אך רש"י לא הזכיר
ונראה דזו סברא בפ"ע – גם תוס' בסוגין לא יסדו
מהא דרוצח – לכאורה יש לבאר דעת רש"י עפ"י
די תלמיד רבינו יונה דחייב מסייג בעריות תליא
בשם "גילוי עריות" וליתא רק בבוועל ולא בנבעלת
– בלשון רש"י אין משמע כן אלא דזו סברא במדת
החייב דמסייג

דהא גוף הציאה הוא קרקע עולם ולא עצדה מעשה וז"ל
[וציאת מוכח כן מד' המאירי בסנהדרין שם דכתב לחלק
בדין קרקע עולם, דאם אומרים לה לכו מעצמך להבעל
לפלוני ואם לאו אנו הורגין אותה לא מיקרי קרקע עולם,
ואך אם מוליכין אותה בעל כרחיה שלא היתה היא עושה
כלום "ואף שזכר הליכה אין צידה" הוא דמקרי קרקע עולם
ותעבור ואל תהרג עי"ש, והלא ודאי ופשיטא דאין צוה
שום הצדל צמהות העצירה, והוא מוכרח כמבואר. הערת
ידיי' הגרי"ל שליט"א]. ועד"ז מבואר שם גבי צועל שהי'
מקושה בהיתר לאשתו והדביקו אותו ליכא חיוב דמסייג,
ואף שהעצירה היא עצירה של "צועל", מ"מ כיון דאין הוא
עושה מעשה אין כאן חיוב של מסייג. והיינו להחיות של
מסייג הוא שלא לעשות מעשה, אבל לעשות מעשה כדי
שלא לעבור, ע"ז ליכא חיוב דמסייג [והנה יעוין בר"ן
שם, וכ"ה ברמב"ן במלחמות (בדיבור הראשון בסוגיא
דסנהדרין יעו"ש), שכתבו לשיטה הזו דקרקע עולם ליכא
חיוב דמסייג דמ"מ בהעלה לזה טינה ליכא היתרא בג"ע
לדידה שאין לה להתרפאות בג"ע, ולכאורה הוא מתבאר
לפי המהלך הראשון כדברי החמד"ש דיסוד הדין דאינו
חייב צעם למסור עצמו הוא מחמת היתרא דאנוס, וע"כ
אינו אלא באונסים אבל צמתרפאים לית לי' היתרא אי לאו
"וחי בהם", וכלפי זה כבר נתבאר דע"ז ל"מ סברת קרקע
עולם כיון דתליא צעם האיסור, וכבר נתבארו הדברים באר
היטב בזכרון שמואל שם. אכן יעו"ש ברמב"ן במלחמות
דביאור החילוק הוא על פי הדרך דהא דקרקע עולם ליכא
חיוב דמסייג הוא משום דציד האנס להעצירה בעל כרחיה
(וכ"ה בנמוק"י שם עי"ש), וזה ל"ש בהעלה לזה טינה.
ועיין בדברי הגרש"א הוצאו דרו"ח למכילתין דף ג' ע"א
ובגליון מהרש"א יור"ד סימן קנ"ז לד' הטו"ז שם סק"ד
שכתב כן דאך לפירוש הרמב"ן דהא דקרקע עולם ליכא
בהעלה לזה טינה אבל להריצ"א דהוא משום דלא עצדה
מעשה ה"ה בהעלה לזה טינה. אכן בד' הר"ן שם מפורש
להדיא דחילוק זה הוא אף להריצ"א, דיעו"ש דכתב ליישב
הגירסא בגמ' "מה רוצה יהרג ואל יעבור אף נערה
המאורסה תהרג ואל תעבור" (דמוס' כנ"ל כ' דיהרג
גרסינן ואצוועל קאי ואי גרס תהרג היינו דתהרג הנערה
קודם שחציא עליה את הערוה), דהיינו בהעלה לזה טינה,
וכבר העיר צוה בזכרון שמואל שם, והביאור הוא כנ"ל].

ב

שיטת רש"י ותוס' בסוגין בדין קרקע עולם

דעת רש"י ביומא דקריי' מתיר בג"ע ותמוה
דלכאורה ל"ש הא דקריי' שאני רק לתוס' אבל לא
לרש"י דס"ל דבלא היתרא דוחי איכא חיובא

(ו) לפי המבואר נמצא דלא שייך כל עיקרו של יסוד זה
דקרקע עולם שאני רק לתוס' לשיטתם, אבל לשי'
רש"י דכל צלא היתרא דוחי בהם איכא ממילא חיובא
דמסייג, ל"ש הך מילתא, שהרי סברת "מאי חזית" מסלקת
היתרא דוחי בכל גווני, ועד"ז הוא בג"ע שחומרת העצירה
מסלקת היתרא ד"וחי בהם" בכל גווני, ושוב אין מקום
לדון משום קרקע עולם. ול"מ לשי' רש"י הא דקרקע עולם
רק לגבי שאר עצירות צפרהסיא דאיכא צוה חיובא דקידוש
השם, דצוה אמרינן דבגוונא דקרקע עולם אין סיבת קידוש
השם מחייבת למסור עצמו כיון דלא עצדה מעשה, והיינו
דאין כאן גדר של חילול השם וכמש"כ הראשונים ז"ל (יעוין
לשון תוס' בסוגין: "ואפילו חילול השם ליכא", וצוית
בלשון חידושי הר"ן סנהדרין שם: "שהיא אינה מחללת את
השם שאינה עושה שום מעשה"), אבל בג"ע דמאד חומרת
העצירה ליכא היתרא דוחי בהם, הרי כלפי זה ל"מ הא
דקרקע עולם כלל. ובאמת הי' מדויק כן בדברי רש"י
בסנהדרין דף ע"ד ע"ב בקושית הגמ' והא אסתר פרהסיא
הוי, וז"ל (בד"ה והא): "ונצטלה לעובד כוכבים ולא מסר
נפשא לקטלא", ומשמע דכל הקושיא מאיסורא דאסתר הוא
אך מאד דנצטלה לעובד כוכבים ולא מאד שהיתה אשת איש,
ולכאורה נראה (דהא דוחק לומר דרש"י ס"ל כשיטת ר"ת
דליכא צביאת אשת ישראל לעכו"ם משום גילוי עריות),
דס"ל לרש"י דהגמ' בסנהדרין לא ס"ל הדרשא ד"לקחה
מרדכי לו לכת לביית" (מגילה י"ג א'), דמדרשות חלוקות
הן (וכ"כ הר"ן בסנהדרין דאיכא פלוגתא בהך מילתא אי
היתה אסתר א"א או לאו יעו"ש וכ"ה בנמוק"י שם),
וכ"כ הכס"מ (פ"ה מהלכות יסוה"ת ה"א) דביאור ד'
רש"י עי"ש, ומאד הצעילה לעכו"ם לא הוי בכלל ג"ע רק
הוא כשאר עצירות [וכאשר כתב הר"ן שם דאינו איסור
תורה רק מגזירת בית דינו של שם, ויעו"ש בר"ן שדן מאד
הכרת של צועל ארמית, וכן יעוין בר"ן פסחים דף כ"ה
ונמוק"י שם שדנו מחמת לאו דלא תתחנן, וכן המאירי
סנהדרין הזכיר ג"כ דבר זה וז"ל: "וכ"ש דנצטלה לעכו"ם
דרך אישות שיש כאן מלקות", והיינו משום לאו דלא
תתחנן, ועי' אצ"מ סי' ט"ז צוה, ויעו"ש בר"ן ובנמוק"י
דצביאה ונישואין דרך אונס ל"ה חיתון, ועכ"פ רש"י ס"ל
דזה לא חשיב ג"ע].

מזה, אמנם רש"י לא הזכיר כלל שהוא מלמד הילפוטא דרונא ונראה בפשטות מסתימת לשונו דזו היא סברא בפ"ע. ובאמת גם בתוס' בסוגיין משמע כן, שהרי ג"כ לא יסדו להא דקרקע עולם מלד הילפוטא מרונא רק כתבו הדבר בתורת סברא בפ"ע, ולא עוד אלא דכתבו בלשונם כנ"ל: "והא ללא פריך התם ג"ע הוא דפשיטא ליה דליכא לשנויי קרקע עולם היא ואין לה למסור ענמה אצל לענין חילול השם לא הי' נראה לו שיועיל טעם דקרקע עולם, ומשני קרקע עולם היתה ואפי' חילול השם ליכא", ונראה מרהיטות לשונם שבאמת היסוד המצוהר בגמ' גבי חילול השם הוא אותו יסוד עצמו האמור כלפי ג"ע והוא מאותו גדר ממש, אלא דכלפי ג"ע הי' פשיטא לגמ' דיטנו הך מילתא דקרקע עולם ורק דס"ד דכלפי חילול השם ל"מ דבר זה, וע"ז הוא דחידשו בגמ' דמהני גם לגבי חילול השם (ועיין להלן אות כ"ו דבלשון התו"י יומא פ"צ א' נראה נמי דאין יסוד הדברים מהא דרונא אלא סברא בפ"ע). ול"כ טובא גדר הדברים בשיטה זו (דחוס' בסוגיין, וכפי הנראה בדברי רש"י וכו"ל).

ז) ולבאוריה היה אפשר לבאר דברי רש"י עפ"י ד' תלמיד רבינו יונה בע"ז דף כ"ח שכתב בזה"ל: "ואני הנעיר תמה איך עלה בדעת שום מפרש לומר שהאשה חייבת ליהרג קודם שחזעל, והלא בפירוש אמרו בסנהדרין פ' בן סורר ומורה, כל עבירות שבמורה אם אומרים לו לאדם עבד ואל תהרג יעבור ואל ייהרג חוץ מע"ז ג"ע ושפיכו"ד שיהרג ואל יעבור, ופי' גילוי עריות ר"ל שיצטור אשת איש או שאר עריות שייכא גבי אשה עד כגון אמו ואחותו ושאר העריות, מעתה יש לך לומר מה בעילת אשת איש או שאר עריות שייכא גבי אשה עד שתהרג ואל תעבור, כלום שייך איסור זה אלא באיש שהוא הצועל, אם כן חזרה הצעילה לאשה כשאר כל האיסורים שבמורה שיעבור ואל ייהרג, פליאה דעת ממני עד כאן דברי תלמיד עכ"ל, וציאור הדברים הוא דבהא דליכא שם מקום וחפלא מיוחד של גילוי עריות (וכפי שכתבה מורה נרדש פרשת העריות: איש איש וגו' לא תקרבו לגלות ערוה), שהתמירה בו מורה * הרי אין ביאת האשה בכלל, דאף דעצירה גמורה היא ואית ליה כל האיסורים וכל

אלא דלפי"ז נ"ע טובא מד' רש"י יומא (פ"צ א' ד"ה חף) דכתב בזה"ל: "אם יאמרו בעול ארוסת חזירך או תהרג ייהרג ואל יעבור, אצל היא אינה מצווה למסור את נפשה, דהיא אינה עושה כלום דקרקע עולם בעלמא היא, וראיה לדבר אסתמ", ומפורש דדינא דקרקע עולם אמור לא אך דדינא דקידוש השם בפרהסיא אלא גם בהיתרא דג"ע, והראיה היא מאסתמ. והיינו מהני דסברי שהיתה אשת איש וכדאי' בגמ', ומזה מוכח דבקרקע עולם גם בג"ע ליכא חיוב מסי"נ. ויעוין בספר אור גדול סימן א' (בחלק המתחיל "ועתה נעתיק עצמנו לענין קרקע עולם", בד"ה "וראיתי להחמדת שלמה"), דכתב דאף דבפשטות רבא פליג אשינויא דקרקע עולם, בע"כ היינו דוקא לגבי פרהסיא אצל לענין ג"ע מודה רבא דקרקע עולם שאני דהא ליכא מ"ד דהיתה א"א (ומחמת ג"ע ליכא לשינויא דהנאת עצמן שאני וכדעת רוב הראשונים כנ"ל) עי"ש. אלא דהגמ' בסנהדרין ס"ל דל"ה א"א ול"ה ג"ע, ולכן כתב רש"י כנ"ל דהקושיא אינה אלא משום דהוי בעילה לעכו"ם ולא משום ג"ע דא"א, ולכן הקושיא היא אך מחמת שהיה פרהסיא, וראית רש"י ציומא היא מהמ"ד דהיתה אש"א כנ"ל. אכן י"ל עוד בדעת רש"י דא"ש הראיה חף אי לא היתה אסתמ א"א דמ"מ גם האיסור מחמת לאו דלא תתחתן או משום גזירה דצ"ד של שם חשיב נמי ג"ע, וכאשר דן בזה הר"ן (עיי"ש בחידושי הר"ן), ומה שהקשו בגמ' רק מלד פרהסיא הוא ע"ד מש"כ תוס' דכלפי ג"ע ידעו גם בקושיא דמהני קרקע עולם, אלא שהיה נידון אי גם מלד קידוש וחילול השם מהני הא דקרקע עולם (וציאור הדבר יצוהר להלן בס"ד), וע"ז תירץ רבא דהנאת עצמן שאני. ונמצינו למדים דאף דעת רש"י היא דקרקע עולם מחיר בג"ע, וד"ז תמוה מאוד בסברא דכיון דהיתרא דיעבור ולא ייהרג צכה"ת יסודו משום וחי בהם, וסברת "מאי חזית" מסלקת היתרא דוחי בהם כמצוהר, א"כ ל"ש לחלק גבי רונא בין עבד מעשה לקרקע עולם כנ"ל, וממילא אין מקום לחילוק כזה גם בג"ע.

אכן הגה התוס' בסנהדרין וציומא וביצמות שם יסדו את הכלל של קרקע עולם מהא דרונא, וכל חילס הוא

(* והיינו דילפינן כל העריות מגערה המאורסה מפאת היות כולן בגדר זה של גילוי עריות. ויש להוסיף דיעוין בחידושי הר"ן דכתב בגדר החומרא דג"ע, מפני שיש בהם פגם, שהרי מצילין אותה בנפשו ועל כן בדין הוא שיהרג ואל יעבור (וכ"ה בשאלות דרב אחאי סימן מ"ב), ועיי"ש שכתב דלפי"ז באונסים אותו לבוא על הבהמה יעבור ואל ייהרג דליכא הכא לא פגם נבעלת ולא פגם ולד (וכן כתב הריטב"א פסחים דף כ"ה ע"א בשם הרא"ה עיי"ש), ועיין בשו"ת פנ"י חאהע"ז סימן מ"ד שיצא לדון גבי נדה דליכא דינא דיהרג ואל יעבור, לפי מה שנראה מד' רש"י סנהדרין ע"ג ב' ד"ה אפגמה דהרודף אחר הנדה אין מצילין אותה בנפשו דליכא פגימת ולד וכן דאינה נעשית זונה (מיהו בריטב"א שם כתב דבאונסים אותו לבוא על הנדה שפיר ייהרג ואל יעבור, וכ"ה בב"י יור"ד סימן קצ"ה ובש"ך שם סק"כ. ואמנם אף גבי רודף אחר הנדה כתבו הגרעק"א והמנ"ח מ' ת"ר דמשמעות ד' הרמב"ם דמצילין אותה בנפשו. וכ"ה בספר אור גדול סימן א' - דף ט' טור א' ד"ה ומ"ש עוד הריטב"א - דתליא הא בהא), ועיי"ש

תמיהות בברייתא בסנהדרין ע"ד אי "ר"א אומר ואהבת וגו' אם נאמר בכל נפשך וכו" - נידון בהא דצריך למסור כל ממונו בכל ל"ת אם הוא מבבל מאדך או שהוא מסברא - ב"נ אי מצווה למסור כל ממונו בשבע מצוות עכ"פ באנס ובממונו חביב עליו מגופו - ואהבת בכל נפשך אפילו נוטל את נפשך ובכל מאדך בכל ממונך קאי אכח"ת כולה - גם לרש"י ליכא בעצם חיוב מסי"נ ואך דאיכא מחייב דואהבת אלא דבכח"ת דיש היתר על העבירה מוחי אין סתירה לואהבת משא"כ בע"ז דהסתירה היא משום החפצא דע"ז - ביאור כל דברי הברייתא - החיוב למסור כל ממונו הוא משום המחייב דואהבת כיון דליכא וחי - הנידון אי חייב למסור אבר בכח"ת - שיטת הראשונים דביסורים שאין להם קצבה מותר אף בע"ז אי"ש לרש"י אף דליכא וחי - ישוב מהספק בב"נ אי מצווה על קידוש השם - נידון האחרונים אי ב"נ מצווין על ק"ה בשפיכו"ד

ח) והנה צעיקר שיטת רש"י דדינא דיעבור ואל יהרג כה"מ יסודו מדין היתרא דפיקו"נ דעלמא דילפינן מוחי זהם, וכמו היתרא לחלל שבת עבור אחר במקום פיקו"נ, הלא קשיא עליה קושיית התוס' בסנהדרין דף ע"ד כנ"ל דהקשו דמאי נסתפקו אי צ"נ מצווה על קידוש השם, ומשמע דכל הספק הוא אך צפרהסיא, והלא "וחי זהם" צישראל צלחודיה הוא דכתיב, ואפילו ישראל היה מחויב למסור עצמו אף צננעא אי לאו דכתיב וחי זהם, ומה שחירצו ללא אינטרין וחי זהם אלא כי היכי דלא נילף שאר מצוות מרוצח ונעה"מ דאפילו צננעא יהרג ואל יעבור, לא א"ש לשיטת רש"י דסבר דהא דיעבור ואל יהרג הוא אך מדין "וחי זהם". ואין לומר דרש"י ס"ל דאמנא איכא "וחי זהם" אף צנ"נ - וצאמת הקשה המהרש"א מהא דצ"ק דף ל"ח דר"מ קאמר ד"האדם" דכתיב זהאי קרא ד"אשר יעשה אותם האדם וחי זהם" קאי נמי אצ"נ (ראה להלן צפרק זה אומ' י"ח). וגם דיעוין זהג' חזו"א על חידושי רבינו חיים הלוי פ"א מהל' רוצח ה"ט דכ' דצ"נ שפיר אימיה צדין פיקו"נ, וכדאשכחן דצ"נ שקיבל עליו שצט מצוות מצוה להחיותו, ואפי' אם לא קיבל ואך דצפועל שומר הוא על שצט מצוות, מ"מ חייבין הן צמסד ולדקה

החיותים דעריות, דרחמנא קריא מעשה ואחשציה הנאה למעשה (וכמש"כ תוס' צ"ק ל"צ א' ד"ה איהו), מ"מ אי"ז צגדר ושם "גילוי עריות", והחומרא המיוחדת שישנה בעריות שאין בהן היתרא דפיקו"נ ויש בהן חיובא דמסי"נ מיתלא תליא בשם "גילוי עריות", ושם זה ליכא אלא גבי צועל, ולא כלפי הנצטלת, דלגציה דידה אין כאן חפצא דגילוי עריות (וחזין דד"ז פשיטא ליה לתלמיד רבינו יונה כ"כ עד שמתה איהך עלה צדעת שום מפרש שלא לומר כן ולסבור שהאשה חייבת ליהרג קודם שצצעל, והיא פליאה דעת ממנו ו"ל). ולכאורה היה אפשר לצאר כן צדעת רש"י (וכן נקט מו"ר הגר"נ זלללה"ה צציאור דצרי רש"י). ויתחדש לפי"ז דה"ה צאשה המציאה עליה את הערוה ג"כ ליכא חיוב מסי"נ כיון דיסוד הדבר הוא צעיקר השם גילוי עריות, דציאה דידה לאו צכלל ג"ע הוא, וא"כ אין נפ"מ צמה שצציאה עליה את הערוה. ועד"ז הוא איפכא דגבי דידה צהדציקוהו עכו"ם כשהוא מקושה ואם לא ייח יהרגוהו י"ל דאיכא חיוב מסי"נ, כיון דהוי שפיר ג"ע שהרי סו"ס הויא עצירה דצועל. אכן לשון רש"י ציומא אין משמע כן שהרי כתב: "אצל היא אינה מצווה למסור את נפשה דהיא אינה עושה כלום דקרקע עולם צעלמא היא", ולא כתב דאי"ז ג"ע, ומשמע מלשונו דהיא סצרה צמדת החיוב של מסי"נ, דכיון דאינה עושה כלום וקרקע עולם צעלמא היא ליכא חיובא דמסי"נ כה"ג, ומעין הסצרה דאצ"י גבי צרהסיא, דליכא חיובא דקידוש השם כד לא עבדה מעשה אלא הוא עושה צה מעשה (וכאשר נראה מלשון התוס' צסוגיין כנ"ל), ולפי"ז דהיא סצרה צמחייב של מסי"נ ולא משום דליתא לעצירה דהאשה חלות שם דגילוי עריות, דהר"ע טוצא צשי" רש"י וכנ"ל.

ג

בשיטת רש"י דיעבור ואל יהרג בכח"ת יסודו
היתרא דוחי בהם

תמיהה לרש"י דיעבור ואל יהרג בכח"ת יסודו מוחי
בהם מהספק אי ב"נ מצווה על קידוש השם - כמה

דאסברה לה להך מילתא דאף לענין יהרג ואל יעבור מיתלא תליא בפגם, דהא דילפינן כל העריות מנערה המאורסה דיהרג ואל יעבור, אף דנעה"מ חמירא, הוא משום דכיון דמאותו היקש ד"כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה" ילפינן הן נעה"מ מרוצח לענין דיהרג ואל יעבור והן רוצח מנעה"מ לענין דמצילין אותו בנפשו, על כן כל מה שנכלל בדין נעה"מ לענין דמצילין אותה בנפשו נכלל גם בדין נעה"מ לענין דיהרג ואל יעבור עיי"ש. אכן מסקנת הר"ן שם דאין לנו לחדש דבר שלא פירשוהו חכמים, ואין הטעם משום דמצילין אותן בנפשן, ולפיכך אף באונסים אותו לבוא על הבהמה יהרג ואל יעבור, ויעוין באו"ג שם - טור ב' ג' ד"ה דהנה - דהכי מבואר בתו"כ (פ' ויקרא דיבורא דחובה פרשה א') ובירושלמי (שבת בסו"פ שמונה שרצים ובפ"ב דע"ז ה"ב) דהן בנדה והן בבהמה דינא הוא דיהרג ואל יעבור דאין הדבר תלוי בפגם כלל עיי"ש. ובחיי"ל דאיסור"ב הלא יעבור ואל יהרג וכמבואר בד' הראשונים דלא איתרבו אלא חיי"מ וחיי"כ דומיא דנעה"מ, וא"כ כך הוא הגדר דתליא בשם "גילוי עריות".

זע"ו וכדכתיב ויד עני ואציון לא החזיקה. ועיי"ש שהביא רמיה מהא דצ"נ אין מלווה על קידוש השם עכ"ד, ודבריו נסתרים מד' החוס' ונ"ע, אך עכ"פ שמה נימא כן צדעת רש"י - שהרי כתב רש"י להדיא באלו היטב בסנהדרין דף ע"ד (בד"ה סברא ובד"ה מאי) וביומא דף פ"ב (בד"ה מאי) דיסוד ההיתר דפיקו"נ הוא משום יקרות וחציבות נפשו ונשמתו של ישראל עיי"ש, וא"כ פשיטא דלימא להך דינא דצ"נ (שו"ר סברא זו דמש"ה לרש"י ל"ש היתרא דוחי זהם לצ"ג, בספר משכיל לדוד לבעל החסדי דוד בפרשת וישלח עיי"ש היטב), וכל דליכא וחי איכא חיוצא דמסי"נ [ויעוין בספר "זכרון שמואל" סי' ס"ה ענף א' אות ז' שכתב דל"ל לרש"י דבאמת מעיקרא דמילתא גס לרש"י היה הדין נותן דליכא צעטס חיוצא מסי"ג, ורק דילפינן מע"ו דאיכא חיוצא מסי"נ בכל המצוות ואך דאיכא היתרא דפיקו"נ ובע"ז ליכא היתרא, ולפיכך שפיר איכא לספוקי גבי צ"ג, דגבי צ"נ לימא לילפותא מע"ו. אכן דבר זה אינו מובן דכיון דחזיון דלענין פיקו"נ חמירא ע"ו מכל המצוות, א"כ הא י"ל כן גס לענין חיוצא מסי"נ דאף דנחחדש בע"ז דאיכא חיוצא מסי"ג, ול"מ אף היתרא דאונס, הרי אין ללמוד מזה לכה"ת כולה. ומלכד זאת קשה לומר דילפינן מע"ו, וכאשר כתב המנ"ח מצוה רצ"ו דמע"ז ליכא למילף לכה"ת דחמיר טובא, וכ"כ בערל"נ בד' החוס' בסנהדרין דף ע"ד עיי"ש והדר צ"ע].

(ט) והנה בגמ' סנהדרין ע"ד א' "דתניא ר"א אומר ואהבת את ה"א בכל לצנך ובכל נפשך ובכל מאדך אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך ואם נאמר בכל מאדך למה נאמר בכל נפשך אם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו לכך נאמר בכל נפשך ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר בכל מאדך". והנה לשיטת רש"י, וכפי המבואר, יש לתמוה דבריהם זו כמה תמיהות. חדא צ"ב ע"ס שאלת דבריהם "ואם נאמר בכל מאדך למה נאמר בכל נפשך" הא פשיטא דבעינן "בכל נפשך", ולא הייתי יכול ללמדו מ"בכל מאדך", דהא לגבי מסירת הנפש איכא וחי זהם. ותו צ"ב דמשמע בגמ' דהא דבעינן ללמוד מ"בכל נפשך" הוא אך לאדם שגופו חביב עליו מממונו אבל אדם שממונו חביב עליו מגופו אי"ל ללמוד מ"בכל נפשך" ואפשר ללמדו מ"בכל מאדך", דחייב למסור נפשו מלד הילפותא דבכל מאדך, וצ"ב דמה ענין זה אלל זה, דלגבי הממון ליכא היתרא דוחי זהם ולגבי הנפש איכא היתרא דוחי זהם. ותו צ"ב גס איפכא, דאמרין "ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר בכל מאדך", וצ"ב מאי ס"ד דאדם שממונו חביב עליו מגופו יהא מותר לו לעבור ולא למסור את ממונו והלא ליכא ע"ו היתרא דוחי זהם, ויעוין בערל"נ שעמד צוה, ור"ה לדחוק

דצממונו חביב עליו מגופו שמה איכא וחי זהם ועיי"ש שדחה עיי"ש, ובאמת בסברא הוא מילתא דפשיטא דל"ש צוה וחי זהם (וכ"ה בחשבות תשצ"ך ח"א סימן ס"ג), וכל התמיהות הללו הם אך לפי שיטת רש"י דהא דיעבור ואל יהרג הוא מדינא דוחי זהם, ויעוין שם צ"זכרון שמואל" שעמד צכ"ז [והנה יעוין בשנות אליהו להגר"א ברכות פ"ט מ"ה דפירש דרייתא זו באופן מחודש וז"ל: "דלפוס רהיטא קשה וכי יש אדם בעולם שצביל ממון ימסור את עצמו למיתה כיון שמת מה תועלת לו צממונו, ע"כ צ"ל דה"פ "ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו" פירוש יסורים שיסבול יסורים על גופו צביל ממון, ו"אם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו", ויתן ממון בעד גופו פ"י צביל יסורים שלא יעשו לו יסורים על גופו, אבל קשה לפי"ז אינו מוכח כלל שצריך למסור נפשו למיתה (ר"ל והא בגמ' בסנהדרין דף ע"ד ופסחים דף כ"ה ויומא דף פ"ב קמייתי מדר"א דבע"ז יהרג ואל יעבור), וי"ל דאימא במסכת ברכות דף ס"א ע"ב "דתניא ר"א אומר ואהבת את ה"א בכל לצנך ובכל נפשך ובכל מאדך אם נאמר וכו' אם יש לך אדם וכו' רבי עקיבא אומר בכל נפשך אפילו נוטל את נפשך", וגרסינן בסנהדרין ובפסחים וביומא "וכו'", וקאי על ר"ע דר"ע סבר בכל נפשך שצריך למסור נפשו למיתה צביל עצות כוכבים" עכ"ל, ולפי פירושו הרי שפיר מצינן למילף בכל נפשך מכלל מאדך למי שממונו חביב עליו מגופו, אכן אכתי לא א"ש מאי דס"ד דאדם שממונו חביב עליו מגופו לא יהא מחויב למסור את ממונו והלא ליכא צוה היתרא דוחי זהם כנ"ל, ומלכד זאת הנה בד' הראשונים מבואר שלא פירשו כן אלל דבריהם דר"א אחיא לחיוצא דמסי"נ בע"ז (יעוין בד' הר"ן בפסחים דף כ"ה) והדר תקשי כנ"ל].

ובהך ענינא איכא תמיהה נוספת, דהנה דינא הוא דאכל ל"ת שצחורה צריך אדם למסור כל ממונו שלא לעבור, כדנפסק ברמ"א (שו"ע יור"ד סי' קנ"ז סעיף א'), ובפשוטות הוא נלמד מכלל מאדך, ונ"ע דהא בכל מאדך בע"ז קאי ומנ"ל ללמוד לכה"ת (ויעו"ש צ"זכרון שמואל" צוה). אלל דבאמת יעוין צר"ן צסוכה פ' לולב הגזול (דף ט"ז א' מדפי הרי"ף) דכתב בשם הראב"ד דצמ"ע אינו מחויב לתת כל ממונו וכדאמרו המבצו אל יצונו יותר מחומש, והיינו כדי שלא יבוא לידי עוני ויפיל עצמו על הציבור והעוני כמיתה, וכתב ע"ז דמסתברא דלא אמרינן הכי אלל צמ"ע משום דשוא"ת שאני אבל צמל"ת את כל הון ביתו יתן קודם שלא יעבור עליה עכ"ד, וממאי דאמי עלה מסברא היה משמע דבאמת ליכא למילף מכלל מאדך דההיא בע"ז כתיבא. ואף דהא דמוקמינן לצכל נפשך אך בע"ז הוא משום קרא דוחי זהם וכמש"כ הר"ן בפסחים

בר"פ כל שעה (ובמובא להלן), מ"מ כיון דבכל נפשך קאי רק בע"ז, שהיא עיקר אהבתו של הקצ"ה, כלשון הר"ן בפסחים שם (וכדלהלן), ה"ה בכל מאדך (ואף דאין זה מוכרח ד"ל דהאי כי דיניה והאי כי דיניה, ואף לגבי בכל נפשך מוקמינן לה בע"ז - משום "וחי זהם" - אבל בכל מאדך קאי שפיר אכ"ה"ת כולה, ויתבאר להלן בזה). והנה נ"ע דהשתא למאי צעינן בע"ז לבכל מאדך ותיפול"ל מסבא, ונ"ל דנפ"מ הוא במי שממונו חביב עליו יותר מגופו (דס"ד דהוא בגדר אונס וכדיבאר), אלא דלפ"ז יתחדש דין זה אינו אלא בע"ז. שו"ר דכן נראה בצ"ח (או"ח סי' תרנ"ו) דאף בכל מאדך הוא דין מיוחד בע"ז, דיעו"ש שהקשה באמת על הר"ן קושיא זו מהא דצעינן בכל מאדך בע"ז ומשמע דבשאר ל"ת אין לו להפסיד כל ממונו יעו"ש מש"כ, וממונא דבריו מוכרח כן דצעינן בכל מאדך למי שממונו חביב עליו מגופו, וי"ל דהוא דוקא באונסים אותו לעבור באיום נטילת כל ממונו ולא ביכול להגיל ממונו ע"י שיעבור, ועכ"פ זהו דין מיוחד בע"ז כנ"ל [שו"ר בתשובות תשב"ץ שם דכ' דבאמת לא צעינן קרא לבכל מאדך גבי ע"ז, ואפילו למי שממונו חביב עליו יותר מגופו, דאונס ממון לא מיקרי אונס, ואינו בכלל וחי זהם, ובעבד ע"ז מחמת אונס ממון הרי הוא נענש, ולא אחי קרא דבכל מאדך אלא להוסיף מצות עשה, דמי שמוסר ממונו לאהבת הא-ל מקיים מ"ע דואהבת את ה"א בכל מאדך, ועיי"ש דהוכיח כן משיטת רבי ישמעאל דלא דריש קרא דואהבת בכל נפשך אפילו נוטל את נפשך ולא בכל מאדך בכל ממונו, ומ"מ פשיטא דאף לדידיה איכא חיובא למסור כל ממונו שלא לעבוד ע"ז עיי"ש, ובדבריו אין מפורש אם הוא כן דוקא בע"ז או אף בשאר עצירות, אבל מסתברא מילתא דהוא כן בכל ל"ת].

אכן ראיתי בחידושי רבי ראובן (יצמות סימן ל"א אות א' עיי"ש בהערה) שהציא מספר חסד לאצרהם (מהדו"ת אה"ע סי' קל"ו), דהא דבכל ל"ת שבמורה נרדך אדם למסור כל ממונו שלא לעבור נלמד מבכל מאדך. וכן נראה דס"ל לשו"ת מהר"י ווייל, דיעו"ש בתשובה סי' קנ"ז שדן במצות הוכח תוכיח למחות על עון אי חייב להוציא ממון ע"ז, וכחצ בזה"ל: ועוד מדאיתרין קרא לכחצ בכל מאדך שחייב אדם למסור כל ממונו בשביל קידוש השם, ואם הי' חייב להוציא ממון להגיל חצירו מן העצירה כ"ש עצמו וא"כ מאי איטרין בכל מאדך וכו'. והנה יעוין צביאור הגר"א (יור"ד סי' קנ"ז סק"ה) דכחצ גבי דברי הרמ"א שהציא ד' המהר"י וייל הללו לענין הגלגל חצירו מעצירה דאינו חייב למת ממונו לזה, בזה"ל: "אבל משמע שם מדבריו דאכל מל"ת אינו מחויב להוציא ממונו דהוכיח מדכחצ תורה בכל מאדך בע"ז והוא שלא כד'

הר"ן הנ"ל, וכונתו להעיר על הרמ"א שנמנע שיש פלוגמא בזה, והיאך הציא את דברי המהר"י וייל בחדא מחתא עם ד' הר"ן. והיינו דהגר"א נקט בפשיטות דקרא אף בע"ז קאי, וגם נוקט דאי קאי בכל מאדך אכ"ה"ת הרי ל"ש מ"ע ממל"ת, וע"כ פירש ד' מהר"י וייל דהרי כונתו דמדאיתרין קרא לכחצ בכל מאדך שחייב אדם למסור כל ממונו בשביל קידוש השם, ר"ל בע"ז, משמע דבשאר מצוות ליחא להך חיובא, ולפיכך אין אדם מחויב להוציא ממון למחות על עון לקיים מצות הוכח תוכיח. ובפשטות נראה בדעת הרמ"א דס"ל דד' המהר"י לא אף בע"ז קאי אלא דבכל מל"ת כך הוא הדין דצעי נפשך למסור כל ממונו, אלא שהוא דין במל"ת דוקא ולא במ"ע, ולכן במ"ע דהוכח תוכיח אינו חייב להוציא כל ממונו, דהא חזינן דאי לאו קרא לא היה חיוב כלל, וקרא קאי אף במל"ת ולא במ"ע וכו'. ושו"מ כן בעו"ה מפורש בלבוש או"ח סי' תרנ"ו שכ' בזה"ל: אע"פ שחייב אדם למת כל ממונו כדי שלא יעבור על אחת ממצוות השי"ת דכתיב ואהבת את ה' וגו' בכל מאדך וכו', ומפורש דילפינן לה מובכל מאדך [ואפשר דאיכא נפק"מ גבי צ"נ אי מצווה למסור כל ממונו שלא לעבור על אחת ממצוותיו (ועכ"פ בממונו חביב עליו מגופו), לפי"מ דקיי"ל דאינו מצווה על קידוש השם, דאם הוא מסבא א"כ כ"ה גם בצ"ג, אבל אי נלמד מבכל מאדך ל"ש זה בצ"ג, וכדיבאר להלן גבי בכל נפשך. אכן בגוונא דאונס, והיכא דממונו חביב עליו מגופו, שיש ע"ז גדר אונס כנ"ל, י"ל דכן הוא לכו"ע וגם להר"ן, דבזה הא צעינן שפיר לבכל מאדך וכנ"ל, ולא עוד אלא דלכאורה אינו אלא בע"ז כנ"ל]. ונ"ע בזה דחזינן דילפינן מבכל מאדך לכה"ת, דמנ"ל לחלק דבכל נפשך לא קאי אלא בע"ז בלבד ואילו בכל מאדך קאי אכ"ה"ת כולה, ותו נ"ע בדברי הצרי"תא "אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך", דאף דכן הוא דבכל מאדך קאי אכ"ה"ת כולה, מ"מ היינו דוקא כיון דכתיב להדיא בכל מאדך, אבל אילו היינו למדים בכל ממונו מבכל נפשך הלא ודאי שלא היינו למדים אלא לע"ז ולא לכה"ת כולה, וא"כ שפיר צעינן קרא דבכל מאדך ללמד אכ"ה"ת כולה (יעוין צ"זכרון שמואל"ה שעמד בזה).

(י) ואשר נ"ל בזה ד"ל דלעולם גם לרש"י כך הוא מסבא דליכא בעצם מעיקר החיוב חיובא דמסי"ג, או משום דאיכא הגבלה בעיקר החיוב דאינו חייב עד כדי מסי"ג ע"ד שאינו חייב במ"ע יותר מחומש או משום דינא דאונס רחמנא פטרי' דמונח בזה דרשאי להשתמש בהיתר ופטור של אונס ואינו חייב למסור נפשו, אלא דילפינן מקרא דואהבת את ה"א בכל נפשך אפילו נוטל את נפשך דאיכא חיובא דמסירות נפש בעצם בכה"ת. והיינו דהנה כתב הר"ן בפסחים דף כ"ב (דף ו' ע"א

מדפי הרי"ף, ד"ה אס) וז"ל: והיינו טעמא דמפקי מקרא דואהבא בע"ז בלחוד ולא מוקמי ליה בכל המנאות שקיומן הוא אהבתו של הקב"ה, אלא היינו טעמא כיון דמקרא אחד מיקל דהיינו וחי זהם ולא שימות זהם ומקרא אחד מחמיר דהיינו ואהבא מסתברא לאוקמי קרא דוחי זהם בכל המנאות כולו, וקרא דואהבא בע"ז בלחוד שכל הכופר זה כמודה בכה"ת כולה וזה תלוי עיקר אהבתו של הקב"ה עכ"ל, וכ"כ רש"י (סנהדרין ע"ד א' ד"ה לא), גבי חיוב מסי"נ בכל המנאות בפרהסיא וז"ל: "וזהו ונקדשתי שמוסר נפשו על אהבת יו"ט ר", ומשמע נמי דמנאות אהבת ה' הוא בכה"ת, אלא בדבריו הר"ן מבואר דאחרי דכתיב "וחי זהם" שוב אמרינן דלא קאי ואהבת את ה"א בכל נפשך אפילו נוטל את נפשך אלא אע"ז בלבד, אכן בדעת רש"י י"ל דבאמת קאי ואהבת בכל נפשך אפילו נוטל את נפשך אהבה"ת כולה, והיינו לאפוקי מן הסברה דליכא חיובא דמסירות נפש, דאהבת יו"טו מחייבת אף למסור נפשו, כלומר דלעומת מה שאנו באים לדון להגביל את החיוב שאינו חייב למסור נפשו או דרשאי להשתמש בהיתר ופטור של אונס משום דאונס רחמנא פטריה, בא המחייב דואהבת לחייב למסור נפשו על אהבת יו"טו, וכלשון רש"י כנ"ל "שמוסר נפשו על אהבת יו"טו", והיינו דהגבלת החיוב או ההשתמשות בהיתר של אונס היא סתירה למחייב דואהבת בכל נפשך אפילו נוטל את נפשך. אלא דבכה"ת דאיכא היתרא דוחי זהם, דזהו היתרא בעצם העצירה דמחמת חציבות נפש ישראל נדחית העצירה, ואין כאן עצירה כלל, הרי ממילא אין כאן שום סתירה לואהבת, אכן בע"ז אף דאיכא היתרא דוחי זהם מ"מ הויא זו סתירה בעצם לואהבת, דע"ז מהווה סתירה לואהבת לא רק מבחינת ה"עצירה" שזה אלא משום עצם המהות והחפלא דע"ז, וכלשון רש"י שם "ואהבת שלא תמירנו בעבודת כוכבים", וממילא גם אחרי ההיתר של "וחי זהם" עדיין הויא זו סתירה ל"ואהבת", וממילא ליכא ול"ש היתרא ד"וחי זהם", וגמלא דהשתא באמת ליכא חיובא דואהבת בכל נפשך אפילו נוטל את נפשך אלא בע"ז בלבד. וזו היא באמת שיטת רש"י דסדרת "מאי חזית" ברו"ח אינה אלא לסלק את ההיתר דוחי זהם וכנ"ל, והיינו שמאחר שאין כאן היתרא דוחי זהם שוב הדר דינא דאיכא עיקר חיובא דואהבת, לענין דחובת המלואה היא עד כדי מסי"נ וכן שאין להשתמש עם ההיתר של אונס רחמנא פטריה. ועד"ז לפינן נעה"מ מרונא דליכא ציה דינא דהיתרא דוחי זהם, ושזב איכא חיובא ד"ואהבת" בכל נפשך אפילו נוטל את נפשך.

והשתא הלא א"ש היטב הא דילפינן מבכל מאדך לכה"ת, דבאמת כיון דאיכא הך חיובא דבכל מאדך הרי כ"ה בכה"ת כולה, וחייב למסור כל ממונו על

ובעצתה א"ש כל דברי הצרייחא, דבאמת כל נידון הצרייחא הוא בעיקר חיובא ד"ואהבת", הכולל

כל ל"ח שבתורה, וא"ש הא דמבואר בתשובת מהרי"י (וכפי שנקט בדעתו הרמ"א כנ"ל) ובתשובות חסד לאברהם ובלבוש כנ"ל דהא דחייב למסור כל ממונו על כל ל"ח שבתורה נלמד מכלל מאדך, כיון דבאמת קרא דואהבת בכל התורה קאי, ואך דאיכא היתרא דוחי בהם, אבל לענין למסור כל ממונו דמחד איכא המחייב דואהבת בכל מאדך ומאידך ליכא ציה היתרא דוחי בהם, דליכא היתרא דוחי בהם אלא כלפי הנפש בלבד, ממילא מחויב הוא למסור כל ממונו על כל ל"ח שבתורה. ונמצינו למדים מעתה דבאמת אין הבדל בין בכל נפשך ובין בכל מאדך דתרוייהו קאי על כה"מ כולה, אלא כלפי בכל נפשך דאיכא היתרא דוחי המפקיע תורת עזירה לגמרי ממילא ל"ש כלל המחייב דואהבת, ואינו אמור בפועל אלא בע"ז בלבד שהיא סתירה בחפלא לואהבת כנ"ל וזה מכריח ומחייב בעצם שלא יהי היתרא דוחי בהם, אבל כלפי בכל מאדך דליכא היתרא דוחי בהם ממילא קאי גם ככה"מ כולה (שוב הראוני דבעיקר ישוה הקושיא דמנ"ל לחלק דבכל נפשך לא קאי אלא בע"ז בלבד ואילו בכל מאדך קאי אכה"מ כולה, עפ"י הא דע"ז היא סתירה בחפלא לואהבת, כבר עמד בספר פחד יצחק למוריני הגרי"ה זללה"ה שבעות מאמר י"ד), וכן א"ש הא ד"אס נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך", והלא בעינן קרא דבכל מאדך ללמד אכה"מ כולה, דאי מבכל נפשך הא לא קאי אלא בע"ז, ולנ"ל א"ש דבאמת קאי בכל נפשך ככה"מ כולה, אלא דאיכא היתרא דוחי בהם המפקיע תורת עזירה לגמרי וליכא הא דואהבת, מלבד בע"ז, ונמנא דלענין ממון דליכא היתרא דוחי בהם שפיר הוא ככה"מ ואי"צ קרא בפ"ע ע"ז, וא"ש היטב עד מאוד. ולפי"ז י"ל דמש"כ תלמיד רבינו יונה בע"ז דף כ"ח שהבאנו לעיל, "לפי שעיקר האמונה היה שעל כל המצוות כולן יהרג ואל יעבור", י"ל דכוונתו באמת להך מצוה דואהבת בכל נפשך אפילו נוטל את נפשו, דהך פרשתא דואהבת היא הפרשה של עיקר האמונה וא"ש.

יא) והנה בנ"ך (יור"ד סי' קנ"ז סק"ג) כתב גבי הא דנפסק בשו"ע שם (סעי' א') דבעינן למסור כל ממונו שלא לעבור אל"ת, דמ"מ אינו חייב למסור אבר וצ"ש סכנת אבר מותר לעבור, ויעוי"ש שהציא פלוגתא זוה, והכריע לקולא. ויעוין בחידושי רבי ראובן (יצמות סימן ל"א אות א') שחמה בשם הגאון בעל אבני נזר על פי מה שנפסק בשו"ע, והוא מדברי הרא"ש והר"ן, דבסכנת אבר אסור לחלל שבת באיסור לאורייתא ואמאי פסק הש"ך הכא לקולא. וביאר שם בחידושי רבי ראובן דשני נידונים הם, דבשו"ע איירי במתפרפאים דהנידון הוא משום היתרא דפיקו"נ וזוה דינא הוא דסכנת אבר לא מיקרי פיקו"נ, אבל הש"ך איירי באנשים דבזה איכא דינא דאנוס (או שכיון

שהסכנה באה מחמת המצוה בזה ליכא חיובא להסתכן וכנ"ל יעוי"ש היטב). והנה מן הדין דחייב למסור כל ממונו הנלמד מכלל מאדך שהוא אמור ככה"מ הרי אין ללמוד לסכנת אבר, ומן הדין דבכל נפשך הלא הוא דין מסוים בשלש עצירות (דקרא בע"ז איירי, וכן ברובא ובג"ע דאיכא ילפותא) ואין ללמוד מזה לכה"מ, וממילא שריא שפיר (או משום דאיכא הגבלה בעיקר החיוב דאינו חייב עד כדי מסירת אבר, עכ"פ היכא שהסכנה באה ע"י המצוה עצמה, או משום דינא דאנוס רחמנא פטרי' וגם אנוס מחמת סכנת אבר אנוס מיקרי, ואינו חייב למסור האבר), וא"ש היטב ד' הש"ך יעוי"ש. ונראה דכ"ז הוא לשיטת התוס' (וכן הר"ן בפסחים דכתב להדיא כן וכנ"ל), דכל הדין דבכל נפשך הוא דין מסוים בע"ז, אבל ככה"מ ישנו למעשה להיתר של אנשים, ע"כ שפיר י"ל כן, אבל לפי המבואר בנ"י רש"י דהדין דבכל נפשך אפילו נוטל את נפשו ישנו בעצם ככה"מ כל דליכא היתרא דוחי בהם, ממילא גבי סכנת אבר דליכא היתרא דוחי בהם, וכדחזינו דבמתרפאין אין מחללים שבת על זה, שפיר חייב למסור האבר.

יב) והנה בשיטתמ"ק (לקמן ל"ג ב') כתב - גבי הא דאמרו אילמלי נגדוה לחנניה מישאל ועזריה הוו פלחו לאלמלא, ויעוי"ש בראשונים שחממו דהאיך יתכן הדבר עיי"ש מש"כ - בשם קונטרסין וז"ל: פירש ה"ר אליעזר דלא חייבה תורה אלא למסור עצמן למיתה כדכתיב בכל נפשך אפילו הוא נוטל את נפשו אלא להחמיר עליהם יותר ממיתה לא היו חייבים, ויפה פירשו ומה שהקשה עליו ר"מ ז"ל מר"ע וחבריו שסרקו את בשרו במסרקות של ברזל ולא פלח, נ"ל דלק"מ דהתם הכאה שיש בה קצבה הויא שכיון שסרקו את בשרו ברור הוא שימות במיתה גמורה צמורה, וההיא הויא כמו נוטל את נפשו, אבל הא דאמר רב אלמלי נגדוהו וכו' פירשו הכאה בלא מיתה קאמר כגון שהניחום שנה או שנתיים, ויכו אותם בכל יום, והויא הכאה שאין לה קצבה שהיא חמירה יותר ממלקות ומיתה ובהא לא חייבתו תורה דלאו נוטל את נפשו הוא עכ"ל, והנה גבי יסורים שאין להם קצבה סו"ס ליכא היתרא דוחי בהם, דליכא וחי בהם רק על פיקוח נפש, ולכאורה אי"ז כשיטת רש"י, ולמבואר א"ש אף לרש"י דגם בלא וחי בהם כל דליכא חיובא דבכל נפשך ליכא חיובא דמסי"נ וא"ש היטב.

יג) ומעתה א"ש היטב מאי דקשיא לשיטת רש"י דהא דיעבור ואל יהרג ככה"מ הוא מדין "וחי בהם", מצעית הגמ' אי ב"נ מצווה על קידוש השם, ומשמע דכל הספק הוא אך צפרהסיא, ומאי קמיעע"ל והלא גם בצנעא דין הוא שיהיה צנ"נ חיוב מסי"נ דהא ליכא ציה

שלא תמירנו צעכו"ס כנ"ל, וכן רוצה עזמו הגדר דמחמת הסבירא דמאי חזית שוב נכלל איסור רציחה במצות ואהבת ואפי' נטל את נפשך [וכאשר כתב הר"ן סנהדרין ע"ד א' ד"ה חוץ, בגדר שלש העצירות, דאלו העצירות הן חמורות ביותר, והיינו דגם בשפיכו"ד הוא גדר בחומרת העצירה, שלא יטל נפשו צדמו של חצירו וכדברי הר"ן כנ"ל], ונמצא דהכל הוא אך גילוי מקרה או מסבירא מה נכלל בואהבת, ולפיכך צ"נ שאין מצווין בואהבת ליכא חיוב מסי"נ אף בשלש עצירות (ונמצאו לפי"ז דגם בשפיכו"ד ליכא חיוב מסי"נ צצ"נ דגם זהו משום לתא דואהבת, וכדעת מוהר"ש יפה ולא כהפ"ר"ד שנחלק עליו כפי שיצא מחלוקתם להלן בסמוך, אלא דהיינו דוקא באונסים ולא במתרחצין (ופשוט). וא"כ עד"ז י"ל בשיטת רש"י דצ"נ כיון דליתנייהו בואהבת ממילא הדר דינא לסבירא קמייתא דאין מצווין צעט למסור נפשם אף דליכא זהו היתרא דפיקו"נ דוחי צהם, ועכ"פ כן הוא באונסים וא"ש היטב [שו"ר צערוך לנר סנהדרין דף ע"ד צד' החוס' ד"ה בן נח, שכתב צוה"ל: אפשר לומר דודאי לא מסתבר לומר דיהיה חייב למות ולא לעבור אמצות הכחוב, דכיון דאונס הוא ואינו עובר מדעתו אין כאן איסור כלל, והא דאינטרין וחי צהם היינו מדכתיב בכל נפשך אפילו נטל את נפשך ואי לאו וחי צהם הוי מוקמינן בכל המצוות, כמו בכל מאדך דכתיב שם ואיירי בכל המצוות וכדעת הר"ן (היינו הר"ן בסוכה דכתב דצעי למסור כל ממונו על כל ל"ת שצמורה, אכן הר"ן לא אחי עלה באמת מנא בכל מאדך כנ"ל), ולכן גבי צ"נ דלא כתיב ציה בכל נפשך גם וחי צהם לא מנרינן עכ"ל, ודברי הערוך לנר קרובים מאוד לכל מהלך הדברים שנמצא דצ"י רש"י, אלא דהוא כתב דלמסקנא דמילתא באמת לא קאי בכל נפשך אלא אע"ז משום קרא דוחי צהם, אכן למצואר הרי אמנם קאי אכה"ת, וכמשנ"ת מילתא בטעמא בס"ד].

(יד) והנה נחלקו האחרונים ז"ל לפי"מ דמסקינן דצ"נ אין מצווין על קידוש השם (כ"ה לש"י תוס' סנהדרין ע"ה א' ד"ה ואם דמסקנת הגמ' דאין מצווין, וכן פסק הרמב"ם בפ"י מהל' מלכים ה"צ דאין מצווין וכדלהלן, מיהו אליבא דרש"י שם לא איפשטיא הצעיא), אי ה"נ בשפיכו"ד אינם מצווין או דרך צעט המצוות הוא דאינם מצווין אצל בשפיכו"ד מצווין שפיר, כיון דליכא סבירא "מאי חזית" וסבירא זו מהניא ומחייבא אף צצ"נ. יעוין בספר פרשת דרכים (דרך האחרים דרוש השני) דכתב דאף צצ"נ אין מצווין על קידוש השם מ"מ בשפיכו"ד מזהירים שפיר מנא סבירא מאי חזית (ויעוין בערל"ג שם על ד' החוס' ד"ה בן נח כנ"ל, צד"ה "שם צא"ד", דכתב נמי כן), וכן הוצאו הדברים במל"מ פ"י מהלכות מלכים ה"צ, אכן הביא שם צפר"ד דמוהר"ש יפה צפ' לך לך

היתרא דוחי צהם, ד"וחי צהם" בישראל בלחודיה הוא דכתיב. ולנ"ל א"ש דהא כל יסוד הדין דליכא במצוות חיובא דמסי"נ הוא מואהבת בכל נפשך אפילו נטל את נפשך, וכפי המצואר ששם הוא המקור והשרש דצכה"ת ליכא צעטס חיובא דמסי"נ, אלא דליכא היתרא דוחי צהם כנ"ל, וא"כ ה"מ ישראל שננטו בואהבת בכל נפשך, אצל צ"נ שלא ננטו בואהבת אינם בכלל זה, והרי הם עומדים בעיקר הדבר כפי שהוא מסבירא דליכא צעטס חיובא דמסי"נ, אם משום דעד כדי מסי"נ ליכא חיובא ואם משום הא דאונס רחמנא פטרי' וא"ש היטב. ויסוד לדבר זה יש ללמוד מדברי הרמב"ן שהציא הר"ן בחידושו דיעו"ש דהקשה דבגמ' צעו להוכיח דצ"נ אין מצווין על קידוש השם מההיא דנעמן דהותר לו להשתחוות לע"ז משום סכ"ג, וקשה דהא אף אי אין מצווין על קידוש השם אצל על שלש עצירות בלא"ה מצווין ליהרג אפי' צננעא [והנה קושיא זו ל"צ דמהיכ"ת ליכא גבי צ"נ חומרא מיוחדת בשלש העצירות, והא קראי דילפינן להו בישראל כתיב, ובשלמא גבי שפיכו"ד דהוא מסבירא ד"מאי חזית" שפיר ליכא נמי גבי צ"נ, אצל גבי ע"ז וג"ע מנלן, וא"כ שפיר מצינע"ל אך אצפרהסיא דהוא מדינא דקידוש השם אי מצווין, אצל צננעא הרי כשם דצשאר עצירות שריא להו (או מדין "וחי צהם" אי פליג הרמב"ן אחוס' וס"ל דליכא נמי צעכו"ס או דצעטס ליכא חיובא דמסי"נ וכמש"כ החוס') ה"ה צע"ז ונעה"מ דליכא קראי. שו"ר דכן תירץ באמת הרמב"ן במלחמות וז"ל: אלא שגר תושב כל צננעא אפילו צע"ז וג"ע יעבור ולא יהרג, ולא החמירה צהם תורה צע"ז וג"ע יותר משאר שלהן, שאין להם מקרא מן התורה בזה, ולא כתיב צה קראי, אצל על קדושת השם צפרהסיא שהוא דבר הנוהג בכל המצוות נטו, והיינו דאמרינן לא קשיא הא צננעא הא צפרהסיא עכ"ל, וז"ע דהר"ן הביא צעטס הרמב"ן תירוצ אחר, ולמה לא ניחא ליה בחירוצ שחירץ הוא עצמו, והלא לכאורה הוא חירוצ צרור שאין לנטות ממנו. ושמה י"ל צביאור קושית הרמב"ן דמאחר דילפינן מקראי דהנך שלש עצירות אית צהו חומרא מיוחדת דמשום כך דינס ציהרג ולא יעבור, שוב הוי זה בגדר גילוי מילתא דהנך שלש הן עצירות חמורות ביותר ושאי משאר עצירות, ושייכא הך מילתא אף צצ"נ, ואכתי ל"ע], וכתב הר"ן צוה"ל: ומירץ הרמב"ן ז"ל דכי אמרינן דבשלש עצירות אלו אפילו צננעא יהרג ולא יעבור היינו דוקא ישראל שהוצהרו במצות ואהבת את ה' אלוקיך, אצל כותים אין מצווין באהבתו, אלא שצמקוס פרהסיא היתה שאלה אם מצווין על קידוש השם אם לאו וכו' עכ"ל. ומצואר דצברי הרמב"ן דיסוד הדין דחיובא דמסירות נפש דכל שלש העצירות (ולכאורה גם מה דליכא צהו היתרא דוחי צהם), הוא מהא דואהבת בכל נפשך אפילו נטל את נפשך, וכל הילפותא דנעה"מ מרוצא צאה ללמד דגם ג"ע איכלל בואהבת, ולא אך ע"ז דהויא צעטס סחירה לואהבת

חולק ע"ז וס"ל דאף בשפיכו"ד אין צ"נ מלווה, ובאמת מסתימת לשון הרמב"ם פ"י ממלכים ה"ב: "צ"נ שאנסו אנס לעצור על אחת ממלוותיו מותר לו לעצור אפילו נאנס לעצור ע"ז עוצד לפי שאין מלווין על קידוש השם", ולא חילק דשפיכו"ד שאני, נראה הדברים דה"ה בשפיכו"ד וכדעת מוהר"ש יפה (שו"מ בספר משכיל לדוד פ' וישלח שכבר עמד בדיוק זה בדברי הרמב"ם), וכן היא משמעות לשון המאירי בסוף פרק בסו"מ: "צ"נ אין מלווין על קידוש השם כלל, וכל שנאנסו בשבע מלוות שלהן אפילו לעצור ע"ז פטורים לגמרי ועצור ואל יהרג", ומשמע דאף שפיכו"ד בכלל. ולפי המצואר הלא פשוט שהדבר חלוי בפלוגתא דרש"י ותוס', דאליבא דרש"י דכל סברת מאי חזית אינה אלא להפקיע היתרא דוחי זהם, והא דצ"נ אין מלווין אף דליכא זהו היתרא דוחי זהם היינו משום דבעלם ליכא חיובא דמסי"נ כיון דאנוס הוא כנ"ל, וליכא זהו חיובא דכלל נפשא, וא"כ ה"ה בשפיכו"ד כוותיה (אכן להגיל עצמו בחיי חזירו בגוונא דמתרפאין פשיטא דלא שרי, דכלא"ה אין מתרפאין בשבע מלוות כנ"ל, אמנם להנך דס"ל דאף מתרפאין בשבע מלוות אכתי יל"ע גבי שפיכו"ד), אבל לשי' תוס' דסברת מאי חזית היא סברא מחודשה לחיוב מסי"נ צרופת, א"כ מסתברא דסברא זו כחה יפה גם צ"נ וכאשר כתב המל"מ כנ"ל, דכיון דהויא מילתא דסברא הרי הסברא מחייבת גם גבי צ"נ [שו"ר בספר משכיל לדוד כנ"ל שכבר עמד כן דלשיטת רש"י בסברת מאי חזית הרי בע"כ דצ"נ גם בשפיכו"ד אינו מלווה, ולחיבת הקודש אעתיק לשונו: ועוד אני מעמיק העיון בזה ואומר הא ודאי ליכא למימר דהא דקיי"ל דצ"נ אינו מלווה על קידוש השם היינו משום וחי זהם וכמו שהוא גבי ישראל כאותם שאמרו זהם יעצור ואל יהרג, חדא דאטו וחי זהם צדידהו כתיב, ועוד דעיקר וחי זהם משום חציבות נפשם של ישראל וכדפירש"י והא ל"ש צ"נ, אלא ע"כ לומר משום דאניסי, ואנוס רחמנא שרי להו, וכיון דמשום אנוס הוא ליכא לחלק זהו ממלוה אחת למלוה אחרת, דדוקא בישראל שהוא משום וחי זהם שייך לחלק כדלעיל עכ"ל, והנה יעו"ש שכתב הכרח לזה ממש"כ התוס' דבישראל הוי ילפינן מרופא ונעה"מ, ואי נימא דצ"נ מלווה צרופת א"כ נילף לאידך שבע מלוות. אמנם זה צ"ע דאין אפשר ללמוד מרופא גרידא דשא"ה דאיכא סברת מאי חזית, וכבר כ' כן בערל"ג, והוסיף דמש"כ תוס' דהוי ילפינן מרופא ונעה"מ אגב גררא כתבו ועיקר כונתם מנעה"מ, וראה לעיל אות ד' מה שנמצא בלשון התוס' דלאחר הילפותא מנעה"מ שוב אפשר ללמוד גם מרופא, וא"כ צ"נ דלימא ביה לילפותא מנעה"מ שוב ל"ש ללמוד מרופא וא"ש].

בשיטת רבי ישמעאל דבע"ז יעבור ואל יהרג

תמיהה לרש"י מדברי רבי ישמעאל דיליף דבע"ז יעבוד ואל יהרג מוחי בהם ולא שימות בהם והלא ל"ל דרשא דאפילו נוטל את נפשו וישובה בארבע דרכים - הנידון אי רבי ישמעאל חולק גם ברוצח ונעה"מ או מודה בזה - אי לרבי ישמעאל נאמר וחי בהם יצא אנוס גם בב"נ - ביאור בהא דרבי ישמעאל יליף להיתר פיקו"נ מבא במחירת ולא מוחי בהם - נידון אי היתר פיקו"נ לא נאמר בב"נ או דלא שייך בב"נ דעיקרו חביבות נפשם של ישראל - נפ"מ במאנסיס ב"נ בהריגת ישראל

טו) והנה יל"ע לפי המצואר זהא דקאמר רבי ישמעאל מנין שאם אמרו לו לאדם עצור עצודת כוכבים ואל תיהרג מנין שיעצור ואל יהרג ח"ל וחי זהם ולא שימות זהם (סנהדרין ע"ד א' ע"ז כ"ז ב'), דמשמע מזה דבעין להיתרא דוחי זהם וכלא"ה ה' החיוב דיהרג ואל יעצור ע"ז. והנה בתוס' סנהדרין דף ע"ד הנ"ל בתירוץ על הקושיא במאי דנסתפקו אי צ"נ מלווה על קידוש השם והלא "וחי זהם" בישראל כתיב, כתבו כנ"ל דלימא לא אינטריך וחי זהם אלא כי היכי דלא נילף שאר מלוות מרופא ונעה"מ דאפילו צנינעא יהרג ואל יעצור לכו"ע, והנה מש"כ "לכו"ע", כבר נמצא לעיל (אות ג') דכונתם אף לרבי ישמעאל וכמש"כ במהרש"א שם, והיינו דס"ל דמודה רבי ישמעאל צרופת דאיכא סברא דמאי חזית וממילא ה"ה דמודה צנעה"מ דהוקשמה לרופא (וכן רמזו לזה בדבריהם בקושייתם שם דצ"ה והא כנ"ל דכתבו בזה"ל: דהו"ל לאקשו"י עריות הואי צרופת ונעה"מ לכולי עלמא יהרג ואל יעצור, כלומר אף לרבי ישמעאל, ור"ל דאי רבי ישמעאל פליג נמי ארופא ונעה"מ הוי א"ש קצת הא דהקשו בגמ' משום דאסתר פרהסיא הואי, דבעין לאקשו"י גם לרבי ישמעאל, אבל כיון דמודה רבי ישמעאל צנעה"מ א"כ הו"ל לאקשו"י מנד ג"ע ולא מנד פרהסיא), וזה שלא כשי' התוס' לקמן (י"ט א' ד"ה דאמר) וע"ז (כ"ז ב' ד"ה יכול) דכתבו דלרבי ישמעאל בכל שלש עצירות דינא הוא דיעצור ואל יהרג צנינעא ורק צפרהסיא יהרג ואל יעצור והכי הוא צנעה"מ כולה, והביא שיטתם צנעה"מ בסוגיין עיי"ש. וכונת התוס' בסנהדרין דבאו ליישב הא דקאמר רבי ישמעאל דהיתר בע"ז דיעצור ואל יהרג הוא מוחי זהם ולא שימות זהם והא כלא"ה ליכא חיובא, דהא לא דריש בכל נפשא אפי' נוטל את נפשו (וכמש"כ הר"ן פסחים דף כ"ה כמובא להלן), וע"ז הוא שכתבו דאף לרבי ישמעאל אי לאו וחי זהם אפשר ה' למילף מרופא ונעה"מ [ובזה א"ש

שלא הזכירו דהוי ילפינן נמי מע"ז, כיון דקאי תוס' אף לרבי ישמעאל דל"ל יהרג ואל יעבור בע"ז, שו"ר שכ"כ בספר זכרון שמואל סי' ס"ה ענף ב' אות ט"ז (וראה בערל"ג שכ' ד"ז בשם המהרש"א, אולם המהרש"א לא כתב אף דמש"כ תוס' לכו"ע היינו לרבי ישמעאל, אבל לא עמד על הא דלא הזכירו דילפינן מע"ז). אמנם זהו דהשמיטו ע"ז י"ל דבאמת מע"ז ליכא למילף דשאני ע"ז דאיכא גדר מיוחד של אהבת ה' שלא תמירנו באחר כנ"ל, וצויתר עפ"י מה שהוסיף הר"ן פסחים דף כ"ה כנ"ל דבזה תלוי עיקר אהבתו של הקב"ה. וכ"ה במנ"ח מ' רנ"ו דכ' דמע"ז ליכא למילף דחמיר, וכ"כ בערל"ג בד' התוס' יעו"ש וכנ"ל, ואין ללמוד מזה לכה"ת, ורק מרומה ונעה"מ הוי ילפינן לכה"ת דחייב למסור עצמו, וא"כ לשיטת התוס' א"ש הא דבעי רבי ישמעאל להיתרא דוחי זהם. אבל לשיטת רש"י, וכפי משנ"ת דכל הך דבלאו "וחי זהם" איכא חיוז מס"י הוא אף מפאת היסוד הנלמד בקרא דואהבת שהוא אמור בכה"ת אבל בלא"ה לא היה בעצם חיוז מס"י, א"כ כיון דרבי ישמעאל ל"ל הך דרשא דואהבת ככל נפשך אפילו נוטל את נפשך, וכאשר כתב הר"ן (פסחים פ' כל שעה דף כ"ה) דלרבי ישמעאל קרא דואהבת את ה' וגו' לא משמע ליה שימסור את נפשו באהבתו של הקב"ה אלא שיאהב אותו בכל לב ובכל נפשו ובכל מאודו כענין שכתוב אשר שז אל ה' בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאודו (וכ"כ בתשובות תשצ"ך ח"א סימן ס"ג), א"כ נמצא דלשיטתו ליחא בעצם חיוזא דמס"י, וא"כ למאי בעי רבי ישמעאל להיתרא דוחי זהם.

(ז) אכן זהו דרבי ישמעאל י"ל באופן נוסף, דהנה הקשה בכפות תמרים יומא דף פ"ה זהו דיליף רבי ישמעאל שם דין פיקו"נ וספק פיקו"נ דוחה שבת מדינא דבא במחמת, והלא איהו גופא אית ליה דרשא דוחי זהם ולא שימות זהם בצרייתא כנ"ל, וא"כ ל"ל הילפותא דבא במחמת. ויעו"ש בכפ"ת שכתב דמקרא דוחי זהם לא ילפינן רק למסוכן עצמו ולאנוס עצמו שמותר לו לעבור איסור להציל נפשו, אבל אין ללמוד מוחי זהם להחיר לאחר לעבור עבירה להציל את חבירו, דקרא אמסוכן ואנוס קאי, וכלישנא דקרא "אלה המצוות אשר יעשה אותם האדם וחי זהם", ולפיכך צעין לילפותא מקרא דבא במחמת דאיכא היתרא גם לאחר לעבור על איסור רציחה משום הצלת נפשו של צעה"צ וכדררשינן (סנהדרין ע"ב ב') "והוכה בכל אדם" יעו"ש. ובמנ"ח מ' רנ"ו תירץ באופן אחר דס"ל לרבי ישמעאל דמקרא דוחי זהם לא ילפינן רק אלאונסים אבל מתרפאין לא ילפינן מהתם וע"ז צעין למילף מצא במחמת דאף מתרפאין באיסורים, * (ויעוין בחידושי רבי ראובן יצמות סימן ל"א מש"כ ליישב והוא כעין תירוצ

טז) ראפשר לומר צשי' רש"י מילתא חדתא, דלעולם גם רבי ישמעאל דריש לקרא דואהבת בכל נפשך אפילו נוטל את נפשך שימסור נפשו באהבתו של הקב"ה, ודלא כמש"כ הר"ן, אלא דס"ל דכשם דלגבי כה"ת כיון דאיכא קרא דוחי זהם ולא שימות זהם, ואיכא היתרא דפיקו"נ דמסלק שם עבירה, ממילא אין כאן בעצם סמירה לואהבת וכנ"ל, כך הוא גם בע"ז דמאחר דאיכא היתרא דוחי זהם אי"ז סמירה לואהבת, ומה דס"ל לר"א דע"ז הוי בחפלא סמירה לואהבת ול"ש בזה היתרא דוחי זהם, זה לית ליה לרבי ישמעאל, ומש"ה שפיר קאמר דהן אמנם דילפינן מקרא דואהבת דאיכא חיוזא דמס"י, אבל הלא הך חיוזא קאי באמת אכה"ת כולה, ומ"מ כיון דאיכא היתרא דוחי זהם אין זו סמירה לואהבת, א"כ ה"ה בע"ז דמהני

(* יעו"ש הסברו דז"ל: "ונראה דיש חילוק גדול בין אנוס אנוס לעבור עבירה זו ואם לאו יהרגנו, וא"כ אנוס ההריגה בא לו ע"י מצות השי"ת, נוכל לומר דהכתוב אמר וחי בהם דעל ידי המצוות יחיה האדם ולא שימות על ידי סיבתם, אבל אם לא אנוס אותו על העבירה רק שחלה ונטה למות ועל ידי העבירה יוכל להציל נפשו מרדת שחת אבל החולי אינו בא לו מחמת המצוה בזה נוכל לומר דלא שייך וחי בהם ולא שימות בהם, כי לא מחמת המצוה חלה רק היא מניעת הצלה", ולכאורה צ"ב דהא תינת היכא דהאנוס מכיון להעביר על דת דבכה"ג שפיר אנוס ההריגה בא לו ע"י מצות השי"ת. אבל במכוין להנאת עצמו הרי לא מחמת

למעט אונס. וא"כ א"ש היטב הא דבעי רבי ישמעאל לוחי
זהם, דהא גופא יליף מהחם דליכא מחייב דמסי"נ
מואהבת וא"ש היטב.

אלא דנמא לדרך זו דרבי ישמעאל חולק גם ברוח
ונעה"מ, וכדס"ל באמת לחוס' לקמן דף י"ט ובע"ז
דף כ"ז כנ"ל, דהא לרש"י ל"מ סברת מאי חזית רק לסלק
ה"וחי זהם", אבל לרבי ישמעאל דעיקר דינא דוחי זהם
אינו היתרא דפיקו"נ אלא דבא למעט אונס, וע"ז הא ל"מ
סברת "מאי חזית" להפקיע, שהרי אין הנידון מתורת דין
דחיה מחמת חציבות נפשו של ישראל, אלא דליכא בעצם
חיוצ מסי"נ, וכלפי זה אין סברת מאי חזית לפי פירושו של
רש"י מועלת כלל, וממילא ה"ה בנעה"מ, אכן גבי
מתרפאין - דליכא פטורא דאונס, וגם גדר ההגבלה
בהחיוצ י"ל דליכא במתרפאין כיון דאין הסכנה מפאת
המזנה, וכאשר נקט בחידושי רבי ראובן כנ"ל, וכאשר
נחבאר לעיל מילתא בטעמא - שפיר איכא היקשא דנעה"מ
לרואה דליכא היתרא דפיקו"נ [ובאמת י"ל דגם לענין
להתרפאות בע"ז מודה רבי ישמעאל דאין מתרפאין, וכאשר
כתב ההפלאה לקמן דף י"ט, ויצוהר בזה להלן אות י"ט
בס"ד], כן היה נראה לפי דרך זו בישוב דעת רש"י. ועכ"פ
י"ל כן בשיטת החוס' לקמן ובע"ז.

יח) אכן נע"ק לפי"ז ליטנא דרצא "הכל היו בכלל לא
מעבדים", דלדברי הר"ן הלא לא דריש רבי
ישמעאל הא דואהבת, וא"כ אף דזהו מחמת הדרשא דוחי
זהם, מ"מ איך שייך לומר הכל היו בכלל לא מעבדים, והלא
באמת מסבירא כן הוא דליכא חיוצ מסי"נ אלמלא ואהבת,
והשתא דלא דריש ואהבת שוב הדרינן לסבירא, ודוחק לומר
דהכל היו בכלל לא מעבדים היינו מנד קרא דואהבת, אלא
עכשיו שפרט לך הכתוב וחי זהם ילא אונס, שוב אישתי
פירושא דקרא דואהבת, ונע"ק.

ועוד תקשי לפי"ז דמאחר דכל הא ד"ינא אונס" דליכא
חיוצא דמסי"נ באנסים נלמד לרבי ישמעאל מקרא
דוחי זהם ולא שימות זהם, א"כ נמא מעמה לכאורה
דב"נ דלית ביה קרא דוחי זהם ליכא ביה נמי דינא דינא
אונס, וא"כ יהיה ב"נ מנווה למסור נפשו על ע"ז ושאר
שבע מצוות לרבי ישמעאל דהא לית ביה לא היתרא
דפיקו"נ הנלמד מנא במחמת ולא היתרא דוחי זהם ילא
אונס, ונמא דר"א ורבי ישמעאל נחלקים בדבר והיפוכו,

המנ"ח). ובאמת היה נראה לומר דיסוד שני היסודים אחד
הוא, דרבי ישמעאל ס"ל דמקרא דוחי זהם לא ילפינן דחיה
והיתרא דפיקו"נ אלא דילפינן דליכא חיוצא דמסי"נ משום
דאונס רחמנא פטריה ואינו מחויב במסי"נ באונס, וממילא
בגוונא דמתרפאין פשיטא דליכא היתרא כיון דבכה"ג
מחויב למסור נפשו כיון דאינו אונס (ואפשר דאף אי הגדר
הוא דבעצם אינו מחויב עד כדי מסי"נ מ"מ במתרפאין
מחויב שפיר, כאשר כ' בחידושי רבי ראובן שם, וכפי
חוספת ההסבר דלעיל), וכן לגבי אחרים ל"ש ד"ז, וע"ז
בעינן לילפוטא דבא במחמת כנ"ל [שוב ראיתי שנתכונתי
בזה בעז"ה למורי הגר"ש זללה"ה בספר זכרון שמואל
סי' ס"ה ענף ב' אות ט"ז, ועיי"ש שהוסיף דהנה במנ"ח
כתב נפ"מ נוספת לספק פיקו"נ, וגם זהו מאותו גדר
דל"ש היתרא דספק רק אם הוא היתר ודחי' מחודשת מכה
פיקו"נ, אבל אי הוי הגדר משום דאונס רחמנא פטרי' או
דאינו מחויב עד כדי מסי"נ זה ל"ש בספק, דאדרבה
מספק הרי הוא מחויב שפיר דסד"א לחומרא, וכבר עמדנו
מנפשו ב"ה על סברא זו לעיל אות ג']. ובזה א"ש היטב
ליטנא דרצא בע"ז, כשפרט לך הכתוב וחי זהם ולא שימות
זהם ילא אונס, דלרבי ישמעאל דרצא קאי אליביה הרי
באמת הילפוטא דוחי הויא ילפוטא מיוחדת גבי
"אונס", דבאונס אינו חייב למסור נפשו.

והשתא י"ל דבזה גופא נחלקו ר"א ורבי ישמעאל,
דר"א ס"ל דמוחי זהם ילפינן היתרא דפיקו"נ
(דל"ל הילפוטא דבא במחמת ועכ"פ לענין ספק), וממילא
אין לנו מקור בחורה להדיא דליכא חיוצא דמסי"נ באנסים,
אלא שכך הוא מסבירא, וא"כ שפיר מצינן למידרש מואהבת
בכל נפשך אפילו נוטל את נפשך לאפוקי מן הסבירא, אבל
רבי ישמעאל דריש מוחי זהם לאפוקי אונס דפיקו"נ
(דהיתרא דפיקו"נ הלא יליף מ"צא במחמת"), ממילא
א"א לדידיה למידרש מכלל נפשך אפי' נוטל את נפשך,
דאי דרשינן כן, והלא ואהבת כולל כה"מ כנ"ל, שוב א"א
לדרוש מוחי זהם לאפוקי אונס, דזו הויא סתירה להנלמד
מואהבת, דאיכא חיוצא מסירות נפש וליכא היתרא דאונס,
ובע"כ דבכל נפשך היינו בכל לב ובכל נפש (וכאשר כתב
הר"ן כנ"ל). וא"כ היינו דקאמר רבא לשיטת רבי ישמעאל
"הכל היו בכלל לא מעבדים וכשפרט לך הכתוב וחי זהם
ולא שימות זהם ילא אונס", כלומר לאפוקי מדר"א דס"ל
דבע"ז איכא חיוצא מסי"נ באונס ויהרג ואל יעבור משום
בכל נפשך, דאין הדבר כן אלא דאיכא הלכתא דוחי זהם

המצוה בא לו האונס, דאף אם היה היתרא היה אונסו לכך, ואך דאילו לא היתה זו עבירה לא היה צריך לאונסו, וא"כ ה"נ נימא
דאילו הי עבירה היה מציל עצמו שפיר, וי"ל דבאנס כל הסכנה היא מחמת שמירת המצוה דהוא אונס באיום הריגה לקיים דברי
האנס, אבל במתפא הסכנה ישנה בעצם ואך דאי לאו העבירה היה יכול להציל עצמו וזה לא מיקרי דהסכנה באה לו מחמת
שמירת המצוה וא"ש. וכבר נתבאר כיצא בזה לעיל אות ג' ראה שם.

0345677777

היינו דהיתרא דפיקו"נ לא נאמר צ"ג, אלא דכיון דיסוד
היתר דפיקו"נ הוא מחמת חציבות נפשם של ישראל
וכדברי רש"י כנ"ל, וא"כ נמצא דלא שייכא היתרא דפיקו"נ
צ"ג (וכמש"כ בספר "משכיל לדוד" כנ"ל), וי"ל נפ"מ
לפי גדר זה דיל"ע בגוונא דמאנסים עכו"ם לעבור על אחת
משבע מצוות שלו ואם לא יהרגו ישראל פלוני, אי רשאי
לעבור משום הצלת ישראל, ותלוי במה שנמצא, דאם ליכא
בעצם היתרא דפיקו"נ בשבע מצוות שלו הרי אינו רשאי
לעבור, אבל אם הטעם דרק "פיקו"נ של ישראל" דוחה
דבעינן "חציבות נפשם של ישראל" דוקא, א"כ י"ל דכיון
דהכא הנידון הוא פיקוח נפשו של אדם מישראל שפיר
רשאי לעבור וצ"ע בזה. וא"ש היטב.

(ט) אמנם נראה ליישב מה דקשיא לרש"י ממאי דיליף
רבי ישמעאל דבע"ז יעצור ואל יהרג מוחי
זהם ולא שימות זהם דמשמע דבעינן להיתרא דוחי זהם
וצל"ה ה' החיוב דיהרג ואל יעצור ע"ז, ואף דלא דריש
רבי ישמעאל בכל נפשך אפילו נוטל את נפשך וכד' הר"ן
והחש"צ כנ"ל, באופן נוסף. דהנה כתב ההפלאה לקמן דף
י"ט דמודה רבי ישמעאל דאין מתרפאין בע"ז כנ"ל, וי"ל
הציאור בזה דבאמת דריש רבי ישמעאל בכל נפשך אפילו
נוטל את נפשך, אלא דס"ל דרשא זו אך גבי מתרפאין,
ומשום דהכא נמחדש דליכא בע"ז היתרא דפיקו"נ, אבל
גבי אונסים איכא דין מחודש צפ"ע הנלמד מקרא ד"וחי
זהם" יא אונס, והלכה זו קאי אף בע"ז. וגדרו של דבר
הוא דעד כמה שהדבר נוגע להיתרא דפיקו"נ, דיסודו הוא
מחמת דקיום נפשו של אדם מישראל חציב יותר מקיום
האיסור, הרי בזה אמרה תורה "שלא תמירנו צעזודת
נפשך", דאיסור ע"ז ומלות האהבה "שלא תמירנו צעזודת
כוכבים" עדיפא, ובע"ז שהיא עיקר אהבתו של הקב"ה
(כלשון הר"ן) עדיפה האהבה יותר מחציבות ויקרות נפשו
של אדם מישראל (ועיין לשון רש"י סנהדרין דף ע"ד ע"א
ד"ה לכך "כלומר תהא אהבתו חציבה לך
יותר מכל החציב לך"), אבל הדין ד"וחי זהם"
יא אונס שהוא דין צעיקר חיוצ המצוות, דליכא חיוצא
במקום אונס הריגה ואיכא שריותא דאונס, הרי כלפי זה
לימא דדרשא דבכל נפשך אפילו נוטל את נפשך, דלענין זה
כתב וחי זהם יא אונס הכולל כה"ת וכדכתיב "אלה
המצוות וגו'", ורק לגבי היתרא דפיקו"נ הנלמד מבא
במחמת בזה חילקה תורה את ע"ז משאר איסורים וכנ"ל
(ועד"ז הוא ברומח מכח "מאי חזית" וצנעה"מ מחמת
היקשא דליכא היתרא דפיקו"נ, אבל אחתי איכא דינא דינא
אונס), וא"ש היטב הא דבעי רבי ישמעאל לקרא דוחי זהם
יא אונס, וכן א"ש היטב ליסגא דרבא הכל היו בכלל לא
מעצדם, כיון דדריש שפיר בכל נפשך לענין מתרפאין וא"ש
היטב (וכבר עמד בשרש הדבר בקצירת האומר בזכרון

דלר"א ישראל מוזהר על מסי"נ בע"ז וצ"ג אינו מצווה
(כיון דלדידיה הך היתרא דאונס הוא מסבירא) ולרבי
ישמעאל יהי איפכא וזה אין מסבירא. ולכאורה היה נראה
מזה כנ"ל דהא דבעי רבי ישמעאל ל"וחי זהם" פרט
לאונס, אינו אלא כי היכי דלא נדרוש קרא דבכל נפשך אפי'
נוטל את נפשך, וא"כ גבי צ"ג דצל"ה לימא צ"בכל נפשך"
וכמבואר, שפיר אינו מצווה. אכן זהו דלא כפשטות ליסגא
דרבא ד"הכל היו בכלל לא מעצדם", דמשמע דלרבי
ישמעאל הרי מסבירא ליכא היתרא דאונס, ואך נלמד מוחי
זהם יא אונס כנ"ל.

ראשון יראה דלעולם הא דינא אונס לרבי ישמעאל כל
יסודו הוא מוחי זהם ואינו מסבירא גרידא,
דמסבירא הוי אמרינן דהא דאונס רחמנא פטריה ל"מ רק
לפטור מן העונש אבל לא להחיר לכתחילה, ולכן באמת לא
למד מכאן דין פיקו"נ ובעי לילפותא דבא במחמת - ופליג
בזה באמת ארצין דס"ל דהיתרא דאונס הוא מסבירא כנ"ל,
וממילא ילפינן מוחי זהם היתרא אף למתרפאין ולאחרים -
ומתפרשין דברי רבא כפשוטן ומשמען, ומ"מ י"ל דאיכא
דין זה גס צ"ג, וגם לרבי ישמעאל צ"ג אינו מצווה למסור
נפשו. ושני טעמים בדבר, חדא די"ל דה"מ דליכא וחי זהם
צ"ג היינו מתורת היתר מחודש דפיקו"נ דוחה וזה שפיר
אמרינן דצ"ג לא נאמר דין זה, אבל הדין ד"יא אונס"
דביסודו הוא דין דאונס רחמנא פטריה והוי דין צעיקר
החיוב דעל אונס אינו מחויב ואינו עובר כלל, הרי בזה
נלמד צ"ג מישראל, דמה שנוגע לדרגת החיוב בזה ודאי
דילפינן צ"ג מישראל, דכללוא הוא דליכא מידי דלישראל שרי
ולעכו"ם אסור (סנהדרין נ"ט א'), וכאשר ביאר רש"י שם
(ד"ה לזה): "שכשיצאו מכלל צ"ג להתקדש יצאו ולא להקל
עליהם", ומש"ה ה"נ א"א שיהא חיוצו של צ"ג במצוות שלו
גדול יותר מחיוצו של ישראל. ותו י"ל וציתר דבאמת
הקשה המהרש"א עמש"כ תוס' דוחי זהם צישראל כתיב
מהא דדרש ר"מ צ"ק ל"ח מהך קרא דאלה המצוות אשר
יעשה אותם האדם וחי זהם כהנים ליום וישראלים אין
כתיב כאן אלא האדם שאפילו עכו"ם ועוסק במורה הרי
הוא ככה"ג, והרי דהך קרא צ"ג נמי איירי (כנ"ל אות
ח'), ועיי"ש שכתב דס"ל דלענין הך דרשא דוחי זהם ולא
שימות זהם ל"ה עכו"ם בכלל הך קרא עיי"ש, ולפי"ז י"ל
דבאמת לענין הא דינא אונס דזה לאו דרשא בקרא אלא
שזהו גופו ועיקרו של מקרא, דבאמת מורה לומר דכל החיוצ
של "אלה המצוות" הוא רק באופן של "וחי זהם" אבל
באופן דאונס למות הרי ככה"ג לא נאמר כל עיקרו של
חיוצ המצווה, זה שפיר קאי נמי אצ"ג, וכפי פשטי' דקרא
דקאי נמי אצ"ג, משא"כ הדרשה דוחי זהם, שהיא דרשה
מיוחדת דנלמד דין מחודש והיתר מקוים דפיקו"נ דוחה
כה"ת, זה לא נאמר צ"ג. וציתר יש להסביר הגדר דלאו